

มโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทย: การสำรวจรายงานวิจัยด้านมโนอุปลักษณ์

Received: 21 March 2022

Revised: 7 October 2022

Accepted: 9 November 2022

วรวรรณ เพ็ชรกิจ*

มโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ (orientational conceptual metaphor) ในภาษาไทยมีรายงานไว้น้อยกว่าเมื่อเทียบกับมโนอุปลักษณ์โครงสร้างและรูปธรรม (structural and ontological conceptual metaphor) นอกจากนี้วิธีการระบุมโนทัศน์ต้นทาง (source domain) ของบางมโนทัศน์ยังมีลักษณะคาบเกี่ยวกับวิธีการนำเสนออุปลักษณ์เชิงโครงสร้างและเชิงรูปธรรมอีกด้วย การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ที่ปรากฏในงานวิจัยด้านมโนอุปลักษณ์ในภาษาไทยจำนวน 81 ชิ้น ในด้านจำนวน มโนทัศน์ปลายทาง วิธีการระบุมโนทัศน์ต้นทาง และปัจจัยที่อาจเกี่ยวข้องกับการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ไว้น้อยกว่า ผลการสำรวจพบการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ไว้ 12 มโนอุปลักษณ์ในงานวิจัยเพียง 7 ชิ้น โดยพบในมโนทัศน์นามธรรมที่มีคู่ตรงข้าม 4 มโนทัศน์ ได้แก่ ความสุข-ความเศร้า และชีวิต-ความตาย ส่วนมโนทัศน์นามธรรมที่ไม่มีคู่ตรงข้ามพบเพียง 2 มโนทัศน์คือ ใจ และ เวลา และพบการระบุมโนทัศน์ต้นทางด้วยคำบอกทิศทาง ตำแหน่งและพื้นที่ในแนวตั้งมากที่สุด ได้แก่ ขึ้น-ลง บน-ล่าง และสูง-ต่ำ นอกจากนี้มีการใช้คำแสดงการเคลื่อนที่และคำอื่นๆ ประกอบอีกด้วย ในด้านปัจจัยพบว่าประเภทของมโนทัศน์ที่เลือกศึกษา วิธีการจัดกลุ่มอุปลักษณ์และวิเคราะห์มโนอุปลักษณ์ และแหล่งข้อมูลภาษาที่ใช้ศึกษาอาจเกี่ยวข้องกับการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยไว้น้อยกว่า ผลการสำรวจช่วยให้แนวทางในการวิเคราะห์และระบุอุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทย รวมทั้งการเลือกมโนทัศน์และแหล่งข้อมูลภาษาที่จะศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อนักวิจัยและนักวิชาการด้านมโนอุปลักษณ์และด้านภาษาและปริชาณได้ในระดับหนึ่ง

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

การสำรวจ;
เชิงทิศทาง
ตำแหน่งและพื้นที่;
ภาษาไทย;
มโนทัศน์ต้นทาง;
มโนอุปลักษณ์

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำศูนย์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ติดต่อได้ที่: worawanna.p@chula.ac.th

Thai Orientational Conceptual Metaphors: A Survey in Conceptual Metaphor Research Reports

Received: 21 March 2022

Revised: 7 October 2022

Accepted: 9 November 2022

Worawanna Petchkij^{*}

Orientational conceptual metaphors in Thai research papers seem to be reported less when compared with structural and ontological conceptual metaphors. In addition, the presentation of certain source domains appears to overlap with those of structural and ontological conceptual metaphors. Thus, this research aimed to survey orientational conceptual metaphors reported in 81 research papers in Thai in the area of conceptual metaphor analysis in order to explore Thai orientational conceptual metaphors in terms of their numbers, types of abstract domains arising from orientational conceptualization, how their source domains were presented, and possible factors contributing to their minimal reporting in Thai research papers. According to the findings, only 12 orientational conceptual metaphors in Thai were reported in 7 research papers surveyed. These reported conceptual metaphors belonged to 6 abstract concepts. Four of these concepts were antonyms: happiness-sadness and life-death. The remaining two other concepts found in this survey were the heart/mind and time concepts. Their source domains were mainly stated using direction, position, and space terms. Vertical direction and position terms - up/down, upon/below and high/low - were used most frequently. In addition, words meaning 'moving towards' and others were also used together with certain direction and position terms. It was also found that the types of abstract concepts under investigation, how linguistic metaphors were grouped into a systematic set and analysis of conceptual metaphors, and sources of language data are some possible factors contributing to the minimal reporting of Thai orientational conceptual metaphors. On some levels, the results of this survey could potentially provide beneficial guidelines for the analysis and identification of orientational and conceptual metaphors in Thai and the selection of appropriate concepts and language data sources for researchers and scholars in the areas of conceptual metaphor analysis as well as language and cognition.

Research Article

Abstract

Keywords

survey;
orientational;
Thai;
source domain;
conceptual metaphor

^{*} Assistant Professor, Center for Thai as a foreign language, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, e-mail: worawanna.p@chula.ac.th

1. บทนำ

มโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ (orientational conceptual metaphor) เป็นมโนอุปลักษณ์ที่สะท้อนกระบวนการในการทำความเข้าใจมโนทัศน์นามธรรมผ่านมโนทัศน์ทิศทางของพื้นที่ (spatial orientation) (Lakoff & Johnson, 1980, p. 14) ตัวอย่างเช่น มโนอุปลักษณ์ HAPPY IS UP; SAD IS DOWN ที่แสดงถึงการทำความเข้าใจมโนทัศน์ HAPPY/ความสุข และ SAD/ความเศร้า ผ่านมโนทัศน์ทิศทาง UP/ขึ้น และ DOWN/ลง ตามลำดับ (Lakoff & Johnson, 1980, p. 15) มโนอุปลักษณ์ประเภทนี้สะท้อนจากชุดอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ (orientational metaphor) (Lakoff & Johnson, 1980, p. 14) เช่น *up, down, rise, lift, fell, sank, high* และ *low* ที่ปรากฏในภาษาในชีวิตประจำวันเมื่อผู้ให้ภาษาพูดถึงมโนทัศน์นามธรรมที่มีอยู่ตรงข้าม เช่น ความสุข ที่ตรงข้ามกับ ความเศร้า เช่น *I'm feeling up/down.*, *My spirits rose.*, *Thinking about her always gives me a lift.*, *I fell into a depression.*, *My spirits sank.*, *You are in high spirits.* และ *He's really low these days.* (Lakoff & Johnson, 1980, p. 15) ซึ่งอุปลักษณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าในระดับปริชาณของผู้ใช้ภาษา มโนทัศน์ความสุขและเศร้าสัมพันธ์กันและถูกทำความเข้าใจไปพร้อมกันอย่างเป็นระบบผ่านมโนทัศน์ทิศทางขึ้น-ลง ซึ่งต่อมาโคเวคเซส (Kövecses, 2002, p. 36) ได้เสนอให้ใช้คำว่า *coherence metaphors* (อุปลักษณ์เชื่อมโยง) เพราะน่าจะช่วยสะท้อนหน้าที่ทางปริชาณในการเชื่อมโยงมโนทัศน์นามธรรมที่ตรงข้ามกันได้ชัดเจนกว่า อย่างไรก็ตามวิจัยหลายชิ้นยังคงเรียกอุปลักษณ์กลุ่มนี้ว่า *spatial orientation* (Tian, 2014, p. 137; Chen, 2014, p. 156) *spatial metaphor* (Chen, 2014; Radden, 2011, p. 2) *spatial location* (เหยา ซือฉี, 2563, น. 217) และ *location metaphor* (Stefanowitsch, 2006, p. 94) ส่วนในภาษาไทยพบการใช้คำว่า *อุปลักษณ์เชิงพื้นที่* (ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร, 2560, น. 73) *อุปลักษณ์พื้นที่* (เหยา ซือฉี, 2563, น. 219; ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ, 2559, น. 81; ณรงค์กรณ รอดทรัพย์, 2558, น. 68) *อุปลักษณ์ทิศทาง* (ณรงค์กรณ รอดทรัพย์, 2558, น. 73) *อุปลักษณ์เชิงทิศทางและการเคลื่อนที่* (วิลาวัณย์ วิษณุเวทิน, 2550, น. 74) และ *อุปลักษณ์ตำแหน่ง* (ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ, 2559, น. 86) ซึ่งทั้งนี้อาจเป็นเพราะคำว่า *orientational* ใกล้เคียงกับคำว่า *ทิศทาง* หรือ *ตำแหน่ง* ในภาษาไทย และคำว่า *spatial* ใกล้เคียงกับคำว่า *ที่ว่าง* (เอียรชัย เอี่ยมวรเมธ, 2536, น. 1517) หรือ *เนื้อที่* (เอียรชัย เอี่ยมวรเมธ, 2536, น. 1044) และอุปลักษณ์กลุ่มนี้บางคำให้ภาพของ *การเคลื่อนที่* ไปในทิศทางหนึ่ง เช่น ขึ้น-ลง (*sink, rise, lift*) หรือการอยู่ใน *ตำแหน่ง* หนึ่งในพื้นที่ เช่น สูง-ต่ำ (*high, low*) เป็นต้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ขอใช้คำว่า *อุปลักษณ์ ทิศทางของพื้นที่* เพื่อความส้นกระชับและคำนี้น่าจะครอบคลุมประเด็นเรื่องของทิศทาง การเคลื่อนที่ และตำแหน่งในพื้นที่ได้ดีในระดับหนึ่ง

มโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่เป็นมโนอุปลักษณ์ประเภทหนึ่งในมโนอุปลักษณ์สามประเภทที่ทฤษฎีมโนอุปลักษณ์กล่าวไว้ โดยมีมโนอุปลักษณ์อีกสองประเภท คือ มโนอุปลักษณ์โครงสร้างและรูปธรรม (*structural and ontological conceptual metaphors*) (Lakoff & Johnson, 1980, p. 4, 25) ในการศึกษาอุปลักษณ์ นักวิจัยจึงมีโอกาสพบมโนอุปลักษณ์ทั้งสามประเภทนี้ แต่จากการสำรวจงานวิจัยในภาษาไทยเบื้องต้นพบประเด็นปัญหาที่น่าสนใจหลายประการ เช่น ด้านจำนวนของมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ ด้านวิธีการระบุมโนทัศน์ต้นทาง และด้านปัญหาในการวิเคราะห์ ซึ่งจะได้อธิบายในรายละเอียดในลำดับถัดไป

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่ามโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยมีรายงานไว้ในจำนวนที่น้อยกว่ามโนอุปลักษณ์โครงสร้างและรูปธรรมค่อนข้างมาก ตัวอย่างเช่น ยมลภทธร ภัทรคุปต์ (2553, น. 49) พบมโนอุปลักษณ์ความตายมากถึง 17 มโนอุปลักษณ์ และในจำนวนนี้เป็นมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่เพียง 1 มโนอุปลักษณ์เท่านั้น คือ [ความตายคือการลงสู่เบื้องล่าง] และงานวิจัยของสิริศิระ โชคทวีกิจ (2564, น. 116) ที่รายงานมโนอุปลักษณ์

ความกลัวไว้มากถึง 14 มโนอุปลักษณ์ แต่ไม่พบมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่เลย นอกจากนี้ยังพบว่าในกลุ่มงานวิจัยที่ศึกษามโนอุปลักษณ์ของมโนทัศน์เดียวกันหรือใกล้เคียงกันหลายชิ้น เช่น ความรัก (นพวรรณ เมืองแก้ว และอริปิตย์ นิตยัณรา, 2564; กรกต กลิ่นเดช และณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2562; กรกนก รัมมะอัติ, 2556) และอารมณ์รัก (สินีนาฏ วัฒนสุข, 2549) ไม่มีงานวิจัยใดรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ไว้ การรายงานมโนอุปลักษณ์ประเภทนี้ไว้น้อยจึงอาจมีปัจจัยบางประการเข้ามาเกี่ยวข้อง

ในด้านปัญหาการระบุมโนทัศน์ต้นทาง พบการใช้คำว่า *พื้นที่* และคำที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในการรายงานทั้งมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ รูปธรรม และโครงสร้าง ซึ่งอาจทำให้คำกลุ่มนี้ช่วยบ่งบอกประเภทของมโนอุปลักษณ์ได้ไม่ชัดเจนนักหากไม่มีคำอธิบายประกอบ ตัวอย่างเช่น การใช้คำว่า *พื้นที่* ในการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ เช่น [เวลาเป็นพื้นที่] หรือ *TIME IS SPACE* (ชัชวดี ศรลัมพ์, 2561, น. 112) และในการรายงานมโนอุปลักษณ์รูปธรรม [เวลาคือพื้นที่ปิดล้อม] หรือ *TIME IS A CONTAINER* (ศิระวิษฐ์ กาวิละนันท์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, 2562) ซึ่งมีโนทัศน์ *CONTAINER/ภาชนะ* และ *SPACE/พื้นที่* เป็นคนละมโนทัศน์กัน นอกจากนี้ยังพบการระบุมโนทัศน์ต้นทางในแบบที่มีความปะปนกันระหว่างมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่กับรูปธรรม เช่น [ใจคือพื้นที่/ห้อง] หรือ *MIND IS A SPACE (ROOM)* (คยอง อีน ปาร์ค, 2558) ที่มีการใช้ทั้งคำว่า *พื้นที่/SPACE* ที่สื่อถึงมโนทัศน์ทิศทางของพื้นที่ และ *ห้อง/ROOM* ที่สามารถสื่อถึงมโนทัศน์ภาชนะได้ และเมื่อดูตัวอย่างอุปลักษณ์ที่งานวิจัยนี้ยกมาแสดงก็พบตัวอย่างอุปลักษณ์รูปธรรม เช่น *ในใจ นอกใจ เข้าใจ ถึงใจ และเปิดใจ* ซึ่งแสดงการมองว่ามโนทัศน์ใจเป็นภาชนะที่มีลักษณะคล้ายห้องที่สามารถเปิดเข้าไปอยู่ภายในหรือออกมาอยู่ภายนอกได้ ความสับสนระหว่างมโนอุปลักษณ์สองประเภทนี้ยังสามารถพบได้ในการรายงานมโนอุปลักษณ์รูปธรรม [อุปกรณ์แปลงค่าความต่างศักย์ไฟฟ้าเป็นภาชนะ] (วิลาวัณย์ วิษณุเวทิน, 2550 น. 75) ที่มีการเขียนระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็น “มโนอุปลักษณ์เชิงทิศทางและการเคลื่อนที่” (วิลาวัณย์ วิษณุเวทิน, 2550, น. 74) นอกจากนี้ยังพบการใช้คำว่า *LOCATION* ในการรายงานมโนอุปลักษณ์โครงสร้าง *WAR IS A LOCATION* (ภาณุพงษ์ อินตะวงศ์ และอนุสรณ์ ศิริมงคล, 2562, น. 38) และพบการใช้คำว่า *สถานที่* ในการรายงานมโนอุปลักษณ์รูปธรรม [ชีวิตคือสถานที่ปิดล้อม] (สุรเชษฐ์ พิษิตพงศ์เผ่า, 2553, น. 87-89) หรือ *LIFE IS A CLOSED OFF AREA* (สุรเชษฐ์ พิษิตพงศ์เผ่า, 2553, น. ๖) ที่คำว่า *สถานที่* และ *AREA* ดูจะเป็นคนละสิ่งกับ *พื้นที่ว่างในภาชนะ* ของมโนทัศน์รูปธรรมอย่าง *ภาชนะ* หรือ *CONTAINER*

ปัญหาในการระบุมโนทัศน์ต้นทางดังกล่าวข้างต้นอาจเกิดจากความไม่เข้าใจในความคล้ายคลึงและแตกต่างกันระหว่างมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ รูปธรรม และโครงสร้าง ซึ่งมีมโนอุปลักษณ์รูปธรรมนั้นแตกต่างจากมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ตรงที่มโนอุปลักษณ์รูปธรรมจะสะท้อนกระบวนการทางปริชาณในการทำความเข้าใจมโนทัศน์นามธรรมผ่านมโนทัศน์วัตถุ (OBJECT) หรือสสาร (SUBSTANCE) ไม่ใช่มโนทัศน์ทิศทาง ตัวอย่างเช่น *THE MIND IS A BRITTLE OBJECT, INFLATION IS AN ENTITY, THE MIND IS A MACHINE, VISUAL FIELD IS A CONTAINER* (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 26-30) *IDEAS ARE OBJECTS* (Kövecses, 2002, p. 74) และ *LIGHT IS A SUBSTANCE* (Kövecses, 2002, p. 49) ที่สะท้อนการทำความเข้าใจมโนทัศน์นามธรรม (เช่น *INFLATION, MIND, VISUAL FIELD, IDEA* และ *LIGHT*) ผ่านมโนทัศน์วัตถุหรือสสาร (เช่น *OBJECT, ENTITY, MACHINE, CONTAINER, SUBSTANCE*) ซึ่ง *CONTAINER* หรือ *ภาชนะ* นั้น เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980, p. 29) อธิบายไว้ว่าเป็นมโนทัศน์ที่ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์พื้นฐานที่มนุษย์มีต่อร่างกายของตนเองในแบบภาชนะ โดยที่ร่างกายของมนุษย์นั้นมีผิวหนังห่อหุ้มร่างกายโดยรอบทำให้มองเห็นขอบเขตของร่างกายตนเองได้ชัดเจนในลักษณะที่เป็นวัตถุชิ้นหนึ่งที่แยกขาดออกจากวัตถุอื่นๆ รอบตัว

มีพื้นที่ว่างภายใน มีปากและทวารเป็นทางผ่านให้น้ำวัตถุหรือสสารเข้าและออกจากพื้นที่ว่างภายในร่างกายได้ เหมือนภาษาจะ อุปลักษณะภาษาในระดับภาษาจึงมักปรากฏการใช้คำว่า *in, out* (หรือ ใน/นอก และ เข้า/ออก ในภาษาไทย) ที่สะท้อนภาพการนำวัตถุหรือสสารเข้าหรือออกจากภาษา หรือการที่วัตถุหรือสสารอยู่ภายในหรือภายนอกภาษา (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 29-32) ดังนั้น พื้นที่ว่าง ในมโนทัศน์ภาษาจะจึงอาจมีส่วนคาบเกี่ยวกับคำว่า พื้นที่ หรือ *space* ในมโนทัศน์ทิศทางของพื้นที่แต่ก็ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน และอาจเป็นเหตุให้พบการใช้คำว่า พื้นที่ ในการระบุมโนทัศน์ต้นทางของมโนอุปลักษณะทั้งสองประเภทนี้ในภาษาไทยดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้ มโนทัศน์ภาษายังสามารถถูกนำมาเปรียบเทียบหรือใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ทางกายภาพได้อีกด้วย เช่น การมองว่า ห้อง และ บ้าน ซึ่งเป็นวัตถุที่มีขอบเขตทางกายภาพชัดเจนเป็นภาษาที่มีพื้นที่ว่างภายในและมีประตูเป็นทางเข้าออกของวัตถุหรือสสารได้เหมือนปากของภาษา (Lakoff & Johnson, 1980, p. 29) การรายงานมโนอุปลักษณะ [ใจคือพื้นที่/ห้อง] หรือ MIND IS A SPACE (ROOM) (คยอง อิน ปาร์ค, 2558) ดังกล่าวข้างต้นจึงมีการใช้ทั้งคำที่บ่งบอกมโนทัศน์รูปธรรม (ห้อง/ROOM) และคำที่บ่งบอกถึงมโนทัศน์ทิศทางของพื้นที่ (พื้นที่/SPACE) ในมโนอุปลักษณะเดียวกัน

ส่วนมโนอุปลักษณะโครงสร้าง เช่น ARGUMENT IS WAR (Lakoff & Johnson, 1980, p. 4) จะสะท้อนให้เห็นว่าในระดับปริชาณ ผู้ใช้ภาษามองว่ามโนทัศน์สงคราม (WAR) และมโนทัศน์การโต้แย้ง (ARGUMENT) มีโครงสร้างภายในที่คล้ายคลึงกัน หรือมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกันระหว่างสองมโนทัศน์ที่สามารถจับเป็นคู่ๆ (mapping) ได้ และคู่คุณสมบัติเหล่านี้จะสะท้อนจากชุดอุปลักษณะสงครามในระดับภาษา (linguistic metaphor) เช่น *indefensible, attack, shoot, right on target, won, demolish* และ *strategy* อุปลักษณะสงครามเหล่านี้แสดงการเปรียบเทียบคุณสมบัติของมโนทัศน์ต้นทาง WAR (source domain) กับคุณสมบัติของมโนทัศน์ปลายทาง ARGUMENT (target domain) ในด้านที่ผู้ใช้ภาษามองว่ามีความคล้ายคลึงกัน เช่น ด้านยุทธวิธีในการทำสงครามกับกลยุทธ์ในการโต้แย้ง (He *attacked every weak point* in my argument., His criticisms were *right on target*., If you use that *strategy*, he'll *wipe you out*., He *shot down* all of my argument.) และการแพ้ชนะในสงครามกับความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการโต้แย้ง (I've never *won* an argument with him., Your claims are *indefensible*., I *demolished* his argument.) เป็นต้น (Lakoff & Johnson, 1980, p. 4) ซึ่งความคล้ายคลึงกันของคุณสมบัติระหว่างสองมโนทัศน์ในลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องมีอยู่ก่อน (pre-existing similarity) ทางกายภาพเสมอไป (Lakoff & Johnson, 1980, p. 154) แต่เป็นความคล้ายคลึงที่ผู้ใช้ภาษาเข้าใจหรือมองเห็นในระดับปริชาณ ผู้ใช้ภาษาต่างวัฒนธรรมจึงอาจมองเห็นความคล้ายคลึงในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปได้ตามประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ มโนทัศน์ต้นทางของมโนอุปลักษณะโครงสร้างมักมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า (more concrete) มโนทัศน์ต้นทางของมโนอุปลักษณะทิศทางเชิงพื้นที่ เช่น TIME IS MONEY (Lakoff & Johnson, 1980, p. 7), LOVE IS A JOURNEY, THEORIES ARE BUILDINGS, IDEAS ARE FOOD (Kövecses, 2002, p. 5) ที่มโนทัศน์ MONEY, JOURNEY, BUILDINGS, FOOD มีความเป็นรูปธรรมมากกว่าและสามารถระบุคุณสมบัติภายในได้ดีกว่ามโนทัศน์เชิงทิศทางของพื้นที่ เช่น UP, DOWN, SPACE การใช้คำว่า LOCATION ในการรายงานมโนอุปลักษณะโครงสร้าง WAR IS A LOCATION (ภาณุพงษ์ อินตะวงศ์ และอนุสรณ์ ศิริมงคล, 2562, น. 38) ในภาษาไทยดังกล่าวข้างต้นจึงสื่อได้ไม่ค่อยชัดเจนนักกว่ามโนทัศน์ WAR และ LOCATION คล้ายคลึงกันในเชิงโครงสร้างอย่างไร

ส่วนปัญหาด้านการวิเคราะห์อุปลักษณะและมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่นั้น พบได้ในงานวิจัยบางชิ้น เช่น ในงานที่ศึกษามโนทัศน์ความจน (ธนพล เอกพจน์, 2561, น. 387-389) ที่พบทั้งอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่

และอุปลักษณรูปธรรม แล้ววิเคราะห์ว่าอุปลักษณะที่พบทั้งหมดร่วมกันสะท้อนมโนอุปลักษณะ [ความจนคือพื้นที่] หรือ POVERTY IS AREA (ชนพล เอกพจน์, 2561, น. 378) โดยไม่ได้ระบุประเภทของมโนอุปลักษณะไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ งานวิจัยชิ้นนี้พบอุปลักษณะทิศทาง ขึ้น ใน ถีบตัวขึ้นจากความจน ซึ่งอาจสะท้อนภาพของการเคลื่อนที่ไปในทิศทางจากล่างขึ้นบน โดยที่ ความจน คือพื้นที่ที่อยู่ด้านล่าง และพบอุปลักษณรูปธรรม (วัตถุ/ภาษา) ตัวอย่างเช่น อุปลักษณวัตถุ ก้าวข้าม ในประโยค ก้าวข้ามความจน ที่อาจสะท้อนว่าความจนเป็นวัตถุที่มีขนาดอยู่ในระดับที่มนุษย์สามารถก้าวข้ามไปได้ และอุปลักษณภาษา เช่น ออกจาก และ ใน ในประโยค ทางออกจากความจน และ เหมือนอยู่ในเหวความจน ที่อาจสะท้อนว่าความจนเป็นวัตถุที่มีพื้นที่ว่างภายในเหมือนภาษา และคนที่อยู่ภายในภาษานี้ต้องการออกไปอยู่ภายนอก อุปลักษณะที่งานวิจัยนี้แสดงตัวอย่างไว้จึงอาจสะท้อนมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ เช่น [ความจนคือด้านล่าง] และมโนอุปลักษณรูปธรรม เช่น [ความจนคือวัตถุ] และ [ความจนคือภาษา] ได้ งานวิจัยนี้จึงอาจเป็นตัวอย่างหนึ่ง que แสดงให้เห็นว่าการรวมอุปลักษณะเข้าชุดเดียวกันนั้นต้องพิจารณาบริบทการใช้อุปลักษณะให้ดีกว่าว่าเป็นการใช้ในแบบที่สะท้อนมโนทัศน์ด้านทางเดียวกันหรือไม่ นอกจากนี้การพบคำที่ดูเหมือนว่าจะเป็นอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่บางคำ เช่น *center, filed* ก็อาจจะไม่ได้สะท้อนมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่เสมอไป ตัวอย่างเช่น เมื่ออุปลักษณะสองคำนี้ในบริบทของการพูดถึงลานสายตา (VISUAL FIELD) (Lakoff & Johnson, 1980, p. 30) เช่น ในประโยค *That's in the center of my field of vision.* ที่คำว่า *in...my field of vision* สะท้อนการมองว่าลานสายตาเป็นภาษาที่มีสิ่งนั้น (that) อยู่ภายใน แม้ว่าจะมีคำว่า *center, filed* ปรากฏอยู่ก็ตาม และเมื่อพิจารณาประโยคอื่นๆ ที่พูดถึงลานสายตา เช่น *I have him in sight., There is nothing in sight., He's out of sight now.* ก็พบการใช้คำว่า *in, out* อย่างเป็นระบบในการพูดถึงลานสายตาในลักษณะของภาษาที่มีพื้นที่ว่างภายในและมีสิ่งต่างๆ ที่มองเห็นและมองไม่เห็นเป็นวัตถุที่อยู่ภายในและภายนอกลานสายตา อุปลักษณะเหล่านี้จึงร่วมกันสะท้อนมโนอุปลักษณะเชิงรูปธรรม VISUAL FIELD IS A CONTAINER เป็นต้น

งานวิจัยและประเด็นต่างๆ เหล่านี้จึงอาจสะท้อนปัญหาในการวิเคราะห์อุปลักษณะและมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยที่ยังต้องการความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน อีกทั้งประเด็นปัญหาเหล่านี้อาจเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการรายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยไว้ค่อนข้างน้อย การสำรวจมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยจึงอาจช่วยให้เห็นแนวทางในการศึกษาและรายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยในปัจจุบันได้ดีขึ้นและช่วยให้ได้แนวทางการวิเคราะห์และระบุมโนทัศน์ด้านทางที่อาจนำไปใช้ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมและเป็นเอกภาพในอนาคต งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการรายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยในด้านจำนวน มโนทัศน์ปลายทาง วิธีการระบุมโนทัศน์ด้านทาง และปัจจัยที่อาจเกี่ยวข้องกับการรายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยไว้ค่อนข้างน้อย

2. มโนอุปลักษณะและอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่

การศึกษามโนอุปลักษณะของมโนทัศน์นามธรรมหนึ่งๆ นั้นมักพบหลายมโนอุปลักษณะซึ่งสะท้อนจากอุปลักษณะในระดับภาษาหลายชุดที่ปรากฏแพร่หลายในภาษาในชีวิตประจำวัน โดยที่ผู้ใช้ภาษาเองไม่รู้ตัวว่ากำลังใช้คำเหล่านั้นแบบอุปลักษณะอยู่ ตัวอย่างเช่น การพบมโนอุปลักษณะการโต้แย้ง ARGUMENT IS WAR (Lakoff & Johnson, 1980, p. 4) ARGUMENT IS A BUILDING, ARGUMENT IS A JOURNEY และ ARGUMENT IS A CONTAINER (Kövecses, 2002, p. 80) ที่สะท้อนจากอุปลักษณะในภาษาอังกฤษหลายชุด โดยในแต่ละชุดเป็นคำ

หลายๆ คำจากมโนทัศน์ต้นทาง WAR, BUILDING, JOURNEY และ CONTAINER และอุปลักษณ์แต่ละชุดจะสะท้อนให้เห็นการเปรียบเทียบระหว่างสองมโนทัศน์อย่างเป็นระบบในระดับปริธาน ในขณะที่ความหลากหลายของมโนทัศน์ต้นทางแสดงให้เห็นว่าอุปลักษณ์ชุดเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการพูดถึงหรือทำความเข้าใจมโนทัศน์การโต้แย้งซึ่งเป็นมโนทัศน์ปลายทาง (target domain) ได้ครบทุกด้าน ตัวอย่างเช่น ชุดอุปลักษณ์สงคราม (Your claims are *indefensible*. , He *attacked* every weak point in my argument. , He *shot down* all of my arguments. , และ I'll never *won* an argument with him.) นั้นแสดงให้เห็นการทำความเข้าใจคุณสมบัติด้านการต่อสู้เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้ามในการโต้แย้ง (Lakoff & Johnson, 1980, p. 4) ในขณะที่อุปลักษณ์จากชุด JOURNEY (We will *proceed* in a *step-by-step* fashion.) ชุด CONTAINER (Your argument has a *lot of* content.) และชุด BUILDING (She *constructed* a solid argument. We have got a good *foundation* for the argument.) แสดงให้เห็นการทำความเข้าใจคุณสมบัติด้านกระบวนการในการโต้แย้ง ด้านเนื้อหาของ การโต้แย้ง และด้านความพร้อมหรือความเข้มแข็งในการโต้แย้งตามลำดับ (Kövecses, 2010, p. 92) ซึ่งเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980, p. 10) เรียกคุณสมบัติลักษณะนี้ของมโนอุปลักษณ์ว่า *คุณสมบัติการเน้น* (highlighting property) กล่าวคือ มโนอุปลักษณ์หนึ่งๆ จะสะท้อนให้เห็นการเน้นคุณสมบัติเพียงบางด้านของมโนทัศน์ปลายทางเท่านั้น หรือสะท้อนการทำความเข้าใจมโนทัศน์ปลายทางเพียงบางส่วน (partial understanding) เท่านั้นไม่ใช่ทั้งหมด (Lakoff & Johnson, 1980, p. 52)

ในส่วนของมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่นั้นมักพบในมโนทัศน์นามธรรมที่มีคู่ตรงข้าม เช่น สุข-เศร้า ดี-ไม่ดี มาก-น้อย สุขภาพดี-เจ็บป่วย มีชีวิต-ตาย และสถานะทางสังคมสูง-ต่ำ เช่น HAPPY IS UP; SAD IS DOWN, GOOD IS UP; BAD IS DOWN, MORE IS UP; LESS IS DOWN, HEALTH AND LIFE ARE UP; SICKNESS AND DEATH ARE DOWN, HIGH STATUS IS UP; LOW STATUS IS DOWN (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 15-17) เป็นต้น โดยมีมโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้ามเหล่านี้มักถูกทำความเข้าใจผ่านมโนทัศน์ทิศทางหรือตำแหน่งในพื้นที่ที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน เช่น มโนทัศน์ ขึ้น-ลง (UP-DOWN) หน้า-หลัง (FRONT-BACK) ใน-นอก (IN-OUT) ลึก-ตื้น (DEEP-SHALLOW) และตรงกลาง-ชายขอบ (CENTER-PERIPHERAL) (Lakoff & Johnson, 1980, p. 14) โดยที่มโนทัศน์ตัวหน้า เช่น ขึ้น หน้า ใน มักถูกนำไปใช้เพื่อทำความเข้าใจมโนทัศน์ด้านบวก เช่น สุข ชีวิต สุขภาพดี เป็นต้น ในขณะที่มโนทัศน์ตัวหลัง เช่น ลง หลัง นอก มักถูกใช้ทำความเข้าใจมโนทัศน์ด้านลบ เช่น เศร้า ตาย และเจ็บป่วย เป็นต้น และมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่มักสะท้อนจากอุปลักษณ์ที่เป็นคำบอกทิศทาง (*up, down, ahead, upward, upright, upstanding*) ตำแหน่ง (*high, low, under, inferior, bottom, peak, top, on top of, upper, above, lofty, beneath, abyss, high-level*) และกริยาแสดงการเคลื่อนที่ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง (*sink, fell, rise, lift, drop, decline, over, superior, climbing, downhill, stoop, raise*) (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 15-17) ตัวอย่างเช่นในประโยคที่พูดถึงมโนทัศน์สุขภาพดี-เจ็บป่วย และมีชีวิต-ตาย ในภาษาอังกฤษที่ว่า He's at the *peak* of health., Lazarus *rose* from the dead. He's in *top* shape., As to his health, he's way *up* there., He *fell* ill., He's *sinking* fast., He came *down* with the flu., His health is *declining*. He *dropped* dead. (Lakoff & Johnson, 1980, p. 15) เป็นต้น

มโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่จึงสะท้อนให้เห็นว่าในระดับปริธานของผู้ใช้ภาษานั้นมโนทัศน์นามธรรมที่มีคู่ตรงข้ามมักถูกทำความเข้าใจไปพร้อมกันและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และกระบวนการทำความเข้าใจนี้ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์พื้นฐานเชิงทิศทางทางกายมนุษย์ (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 15-17) เช่น ประสบการณ์ในการยืนตัวตรงในแนวตั้งเมื่อมีสุขภาพดี มีความสุข หรือมีชีวิตอยู่ และการนอนในแนวราบเมื่อเจ็บป่วย เศร้า หรือเสียชีวิต (HEALTHY AND LIFE ARE UP; SICKNESS AND DEATH ARE DOWN, HAPPY

IS UP; SAD IS DOWN, GOOD IS UP; BAD IS DOWN) หรือจากประสบการณ์เชิงทิศทางและตำแหน่งที่มนุษย์มีต่อวัตถุอื่นๆ รอบตัว เช่น ระดับของวัตถุหรือสสารที่สูงขึ้นหรือต่ำลง เมื่อถูกนำมากรอรวมกันหรือนำออกไปจากกอง (MORE IS UP; LESS IS DOWN) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โน้ตที่มีโมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่บางแบบที่ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย เช่น HIGH STATUS IS UP; LOW STATUS IS DOWN ที่ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์เรื่องสถานะทางสังคม (STATUS) ที่มักเกี่ยวพันกับอำนาจ (POWER) โดยที่ผู้ที่มีสถานะทางสังคมสูงกว่ามักมีอำนาจมากกว่าด้วย และเมื่อมโนทัศน์อำนาจถูกทำความเข้าใจในลักษณะของทิศทางขึ้น (POWER IS UP) สถานะทางสังคมจึงถูกทำความเข้าใจผ่านมโนทัศน์ทิศทางขึ้นด้วยเช่นกัน (HIGH STATUS IS UP) (Lakoff & Johnson, 1980, p. 16) นอกจากนี้โมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่มีคุณสมบัติการเน้นด้วยเช่นกัน โดยอาจพบโมโนอุปลักษณ์ประเภทหนึ่งของมโนทัศน์หนึ่งๆ ได้มากกว่าหนึ่งแบบ ตัวอย่างเช่น การพบมโนอุปลักษณ์ความสุข HAPPY IS UP (เช่น We had to cheer him *up*.) และ BEING HAPPY IS BEING OFF THE GROUND (เช่น I'm six feet of the ground.) (Kövecses, 2002, p. 85) เป็นต้น

งานวิจัยหลายชิ้นมีผลการวิจัยที่สนับสนุนแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 14-19) เรื่องมโนทัศน์ทิศทางของพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น ตัวอย่างการพบมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ของมโนทัศน์ด้านบวก เช่น แฮมดี (Hamdi, 2015, p. 137) พบมโนอุปลักษณ์ความสุข HAPPY IS UP ในภาษาอังกฤษและภาษาอารบิกตูนิเซีย ซึ่งสะท้อนจากอุปลักษณ์ทิศทางและตำแหน่ง เช่น *over* ใน She was *over* the moon. และ *up* ในภาษาอารบิกตูนิเซีย เช่น He is *up* out of happiness. หลิวและโจว (Liu & Zhao, 2013, p. 158) พบมโนอุปลักษณ์นี้ในภาษาอังกฤษและจีนด้วยเช่นกัน โดยพบอุปลักษณ์ เช่น *up*, *high* ในทั้งสองภาษา ในประโยคที่พูดถึงความสุข เช่น We try to keep her spirits *up*., He is in *high* spirit. นอกจากนี้ยังมีผู้รายงาน HAPPINESS IS BEING OFF THE GROUND. (Liu & Zhao, 2013; Stefanowitsch, 2006; Hamdi, 2015) โดยพบว่าสะท้อนจากอุปลักษณ์บอกทิศทางขึ้นในภาษาอังกฤษคำว่า *soar*, *float*, *off the ground* ในประโยค เช่น He was just *soaring* with happiness. (Liu & Zhao, 2013, p. 158) I'm six feet *off the ground*. I was *floating*. (Liu & Zhao, 2013, p. 158; Hamdi, 2015, p. 138) และคำว่า *jump/ leap* ใน *jump/ leap* for or with joy (Stefanowitsch, 2006, p. 83) นอกจากนี้แฮมดี (Hamdi, 2015, p. 138) ก็พบมโนอุปลักษณ์นี้ในภาษาอารบิกตูนิเซีย (He *flew* out of happiness.) และสเปน (He *jumped* out of happiness) ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้เทียน (Tian, 2014, p. 140) พบมโนอุปลักษณ์ด้านบวก ETERNAL LIFE IS UP ในภาษาอังกฤษและจีน โดยในภาษาอังกฤษพบอุปลักษณ์ *up* ใน Go *up* to meet one's Maker ส่วนในภาษาจีนพบอุปลักษณ์ *ascend* ใน *ascend* to the west heaven

ในส่วนของมโนทัศน์ด้านลบ ช่าว (Tràò, 2014, p. 35, 86) พบมโนอุปลักษณ์ SAD IS DOWN ที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ความเศร้าในสำนวนภาษาอังกฤษและเวียดนาม เช่น *low*, *rock bottom*, *depth* ในภาษาอังกฤษที่ว่า in *low* spirit, hit *rock bottom*, in the *depth* of despair (Tràò, 2014, p. 35) และ *droop*, *sag*, *fall* ในภาษาเวียดนาม เช่น become *droopy* because of sadness, show a *sagging* face due to sadness, one's face *fall* (Tràò, 2014, p. 38) เป็นต้น และสเตฟาโนวิตช์ (Stefanowitsch, 2006, p. 86) พบมโนอุปลักษณ์ SADNESS IS BEING DOWN ในภาษาอังกฤษที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ เช่น *sink* ใน *sinking* feeling of sadness และ SADNESS IS DEPTH ที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ *deep* ใน *deep* sadness, sadness be *deep*, event *deepen* sadness (Stefanowitsch, 2006, p. 88) ในขณะที่ช่าว (Tràò, 2014) รวมอุปลักษณ์ความลึก *depth* ในภาษาอังกฤษไว้กับอุปลักษณ์บอกตำแหน่งต่ำ ดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้เทียน (Tian, 2014, p. 140) พบมโนอุปลักษณ์ DEATH IS DOWN ในภาษาอังกฤษและจีน โดยในภาษาอังกฤษพบอุปลักษณ์ *downward* และ *beneath* ใน The *downward* path/Be

beneath the sod (p. 140) ส่วนในภาษาจีนพบอุปลักษณ์ *falling from the sky, sinking into water* ในขณะที่ยัลดิงค์ (Bultinck, 1998, p. 24) พบมโนอุปลักษณ์ *Death as a downward movement* ที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ *down, drop, sink, fall* เช่นในประโยค *He laid down his life.* และ *The patient was sinking fast and was not expected to live much longer.* เป็นต้น

อย่างไรก็ดีมีงานวิจัยที่รายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ที่พบในมโนอุปลักษณ์ที่ไม่มีคู่ตรงข้ามไว้ด้วย เช่น เฉิน (Chen, 2014, p. 132) และแรดเด็น (Radden, 2011, p. 3) พบมโนอุปลักษณ์เวลา *TIME IS SPACE* ซึ่ง *TIME* เป็นมโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้าม โดยที่เฉิน (Chen, 2014, pp. 130-135) พบว่ามโนอุปลักษณ์นี้สะท้อนจากอุปลักษณ์ทิศทางและตำแหน่งของพื้นที่ทั้งในแนวนอน (*BEFORE-AFTER*) เช่น *the day before* และ *after 3 years* แนวตั้ง (*UP-DOWN*) เช่น *up to next month, down through the ages, up to 500 years ago* และอุปลักษณ์บอกการเคลื่อนที่ของผู้พูด (*ego moving metaphor*) เช่น เข้าหา (*towards*) หรือออกจากเวลา (*left*) ใน *We have left the gloomy yesterday and are walking towards the bright tomorrow.* รวมทั้งอุปลักษณ์บอกการเคลื่อนที่ของเวลา (*time moving metaphor*) เช่น *come* ใน *The Christmas day is coming to us.* ส่วนแรดเด็น (Radden, 2011, p. 15) พบ *TIME IS SPACE* และมโนอุปลักษณ์เวลาย่อยอื่นๆ ที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในแนวนอน (*FRONT-BEHIND*) เช่น *THE FUTURE IS IN FRONT* (*face the future, troubles lie ahead, look forward to*) *THE PAST IS BEHIND* (*back in 1900*) และ *POSTERIOR FUTURE IS BEHIND; ANTERIOR PAST IS IN FRONT* (*after tomorrow* และ *before yesterday*) เป็นต้น นอกจากนี้ อัลสอเลาะห์, อัซซุอัยบี, ชะรอป, และ อัลมูมะนี (Al-Saleh, Al-Shuaibi, Sharab, & Almomani, 2020) รายงานมโนอุปลักษณ์ *HEART IS CENTER* ที่สะท้อนการทำความเข้าใจมโนทัศน์ใจซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้ามผ่านมโนทัศน์ ศูนย์กลาง/*CENTER* โดยพบการใช้คำว่า *heart* แบบอุปลักษณ์ในวลี เช่น *The heart of the city* และ *the heart of the matter* ที่ให้ภาพของตำแหน่งที่อยู่ตรงกลางของพื้นที่แห่งหนึ่ง

ผลการวิจัยในภาษาต่างๆ ของงานวิจัยเหล่านี้สนับสนุนแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) ในหลายด้าน ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์อุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ กล่าวคือ อุปลักษณ์เชิงทิศทางของพื้นที่มักเป็นคำบอกทิศทาง ตำแหน่ง และการเคลื่อนที่ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งในพื้นที่ที่มักไม่ปรากฏชัดว่าเป็นที่ใดและไม่ใช้พื้นที่ว่างในภาษา ดังแสดงในตัวอย่างอุปลักษณ์ต่างๆ ข้างต้น งานวิจัยเหล่านี้ช่วยแสดงให้เห็นว่ามโนอุปลักษณ์ประเภทนี้อาจพบได้ในมโนทัศน์ปลายทางที่ไม่มีคู่ตรงข้ามด้วย และการสำรวจมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยก็น่าจะช่วยให้เห็นภาพด้วยว่าผลการวิจัยในภาษาไทยจะสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีมโนอุปลักษณ์ (Lakoff & Johnson, 1980) และผลการวิจัยด้านมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาอื่นๆ หรือไม่

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การสำรวจมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ที่ปรากฏในรายงานวิจัยที่ศึกษามโนอุปลักษณ์ในภาษาไทยมีแนวทางในการคัดเลือกข้อมูล ขั้นตอนการเก็บข้อมูล และวิธีวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 การคัดเลือกข้อมูล

ข้อมูลของงานวิจัยนี้ คือ มโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทย โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูล คือ เป็นมโนอุปลักษณ์ที่รายงานด้วยประโยคที่มีคำว่า คือ เป็น หรือ /S เช่น [ความสุขคือทิศทางขึ้น] (ปาติดา ผลประดับเพ็ชร์, 2560, น. 73) [เวลาเป็นการเคลื่อนที่ลง] (ปีนอนงค์ อำปะละ, 2563) และ [ความตายคือการลงสู่เบื้องล่าง] (ยมลภัทร ภัทรคุปต์, 2553) มีการระบุมโนทัศน์ต้นทางด้วยคำบอกทิศทาง (เช่น ขึ้น-ลง) หรือการเคลื่อนที่ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง (เช่น การลงสู่) หรือคำบอกตำแหน่งในพื้นที่ (เช่น เบื้องล่าง) ตามแนวทางของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 14-19) มีมโนทัศน์ปลายทางเป็นมโนทัศน์ทั้งที่มีและไม่มีคู่ตรงข้ามและมีการแสดงหลักฐานทางภาษาเป็นอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่

แหล่งข้อมูลที่ใช้เป็นรายงานวิจัยด้านมโนอุปลักษณ์ในภาษาไทยที่อยู่ในรูปแบบของบทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2543-2564 จำนวน 81 ชิ้น ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้ามจำนวน 30 ชิ้น เช่น บุญ (อำนาจ ปักสาสุข, 2559) ซึ่งตรงข้ามกับ กรรม (เอกพล ดวงศรี, 2561) มโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้ามจำนวน 38 ชิ้น เช่น ข้าว (ฤทัย พานิช, 2557) และ การเมือง (บุญยแสนอ ตริวิเศษ, 2560) และงานวิจัยที่ไม่ระบุมโนทัศน์ที่ศึกษา 13 ชิ้น เช่น อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในข่าวเศรษฐกิจ (ชูจิน หง, 2553) และมโนอุปลักษณ์ในข่าวบันเทิงบนเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ออนไลน์ (ธนพงศ์พรศักดิ์ แก้วประดิษฐ์พร, 2563) เกณฑ์ในการคัดเลือกแหล่งข้อมูล คือ เลือกเฉพาะรายงานวิจัยที่เขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ มีการเก็บข้อมูลอุปลักษณ์จากแหล่งภาษาใดแหล่งภาษาหนึ่งมาศึกษาวิเคราะห์ ไม่เลือกงานวิจัยที่นำตัวอย่างอุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ที่เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) หรือโคเวเซส (Kövecses, 2002) เคยเสนอและสรุปไว้มาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา มีการรายงานผลการวิจัยเป็นประโยคแสดงมโนอุปลักษณ์ดังกล่าวไปแล้วข้างต้น งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์แต่ไม่มีการรายงานผลเป็นประโยคแสดงมโนอุปลักษณ์จึงถูกคัดออก และเป็นรายงานวิจัยที่สามารถเข้าถึงได้ทั้งแบบอิเล็กทรอนิกส์หรือตัวบทความฉบับจริงโดยทำการสืบค้นในสองแหล่ง คือ ฐานข้อมูลงานวิจัยออนไลน์ต่างๆ และรายการอ้างอิงของรายงานวิจัยด้านมโนอุปลักษณ์ที่สืบค้นมาได้ โดยมีขั้นตอนในการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรกเป็นการสืบค้นรายงานวิจัยด้านมโนอุปลักษณ์ในภาษาไทยที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลออนไลน์ต่างๆ ได้แก่ เว็บไซต์ของ Thai Journal online (ThaiJO) คลังข้อมูลงานวิจัยไทย (Thai National Research Repository) และเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศ โดยใช้คำสืบค้นคำว่า มโนอุปลักษณ์/conceptual metaphor อุปลักษณ์/metaphor และภาษาไทย/Thai หลังจากนั้นคัดเลือกรายงานวิจัยที่สืบค้นมาได้ตามเกณฑ์การเลือกแหล่งข้อมูลข้างต้น จากนั้นสำรวจรายการอ้างอิงของรายงานวิจัยที่คัดเลือกมา แล้วนำชื่องานวิจัยที่สืบค้นไม่พบด้วยวิธีการสืบค้นในขั้นตอนแรก แต่ปรากฏในรายการอ้างอิงไปสืบค้นซ้ำในแหล่งข้อมูลออนไลน์ข้างต้น หากไม่พบในฐานข้อมูลออนไลน์ข้างต้น ผู้วิจัยใช้วิธีค้นหาต่อในเว็บไซต์ของ GOOGLE ร่วมกับการค้นหาตัวรายงานวิจัยต้นฉบับซึ่งทำได้ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ทำในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นช่วงที่ศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ประกาศให้หลายจังหวัดทั่วประเทศไทยเป็นพื้นที่ควบคุม ควบคุมสูงสุด และควบคุมสูงสุดและเข้มงวด (<https://www.mocovid.com>) มีการจำกัดการเดินทางของประชาชนทั้งภายในและข้ามจังหวัด ส่งผลให้ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยหลายแห่งทั่วประเทศปิดทำการและการเข้าถึงรายงานวิจัยที่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ทำได้ยากและอาจไม่ครบถ้วน

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลมโนอุปลักษณ์เชิงทิศทางของพื้นที่ที่พบในภาษาไทยทำโดยการนับจำนวนความถี่และคำนวณเป็นค่าร้อยละ ร่วมกับการพิจารณามโนทัศน์ปลายทางว่าเป็นมโนทัศน์ที่มีหรือไม่มีคู่ตรงข้าม เช่น มโนอุปลักษณ์ [ความสุขคือทิศทางขึ้น] (ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์, 2560, น. 73) เป็นมโนอุปลักษณ์ของมโนทัศน์ ความสุข ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้ามคือ ความเศร้า จากนั้นวิเคราะห์วิธีการระบุมโนทัศน์ต้นทาง เช่น ทิศทางขึ้น ว่ามีการเลือกใช้คำหรือวลีประเภทใด เช่น เป็นการใช้อำนาจทิศทาง ขึ้น ร่วมกับคำนาม ทิศทาง เป็นต้น ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่อาจเกี่ยวข้องกับการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยไว้ในจำนวนค่อนข้างน้อยนั้น ทำโดยการพิจารณางานวิจัยที่ไม่ได้รายงานมโนอุปลักษณ์ประเภทนี้เอาไว้ในด้านมโนทัศน์ปลายทางที่เลือกศึกษา แหล่งข้อมูลภาษาที่ใช้ศึกษา และตัวอย่างของอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ (orientational metaphor) ที่นำมาแสดงไว้ในรายงานวิจัย แต่ไม่ได้วิเคราะห์ว่าสะท้อนมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดกลุ่มอุปลักษณ์และวิเคราะห์มโนอุปลักษณ์ของงานวิจัยเหล่านั้น

4. ผลการวิจัย

จากการสำรวจพบการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยไว้เพียง 12 มโนอุปลักษณ์ในงานวิจัยจำนวน 7 ชิ้น โดยที่ 9 จากทั้งหมด 12 มโนอุปลักษณ์พบว่าเป็นมโนอุปลักษณ์ของมโนทัศน์นามธรรมที่มีคู่ตรงข้าม 4 มโนทัศน์ ได้แก่ ความสุข-เศร้า และ ชีวิต-ความตาย และ 3 มโนอุปลักษณ์พบในมโนทัศน์นามธรรมที่ไม่มีคู่ตรงข้าม 2 มโนทัศน์ ได้แก่ เวลา และ ใจ ดังแสดงในตารางที่ 1 พร้อมแหล่งข้อมูลภาษาที่งานวิจัยแต่ละชิ้นใช้ศึกษา การนำเสนอผลการสำรวจแบ่งออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วน 4.1) เป็นกลุ่มมโนทัศน์ปลายทางที่มีคู่ตรงข้าม 4.2) มโนทัศน์ปลายทางที่ไม่มีคู่ตรงข้าม 4.3) วิธีการระบุมโนทัศน์ต้นทางในมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทย และ 4.4) ปัจจัยที่อาจเกี่ยวข้องกับการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยไว้ค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 1

มโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยและแหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษา

มโนทัศน์ปลายทาง		มโนอุปลักษณ์	แหล่งข้อมูลภาษาที่ใช้ศึกษา
มีคู่ตรงข้าม	สุข-เศร้า	[ความสุขคือทิศทางขึ้น; ความเศร้าคือทิศทางลง] [ความสุขคือการขึ้นสวรรค์] (ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์, 2560) [ความสุขคือการเคลื่อนที่ขึ้น; ความเศร้าคือการเคลื่อนที่ลง] HAPPINESS IS BEING OF THE GROUND (นันทน์ภัส อยู่ประยงค์, 2553)	ภาษาพูดและภาษาเขียน ในชีวิตประจำวัน* บทความวิจัยและพจนานุกรม
	ชีวิต-ตาย	[สูง ขึ้น บน คือ ดี; ต่ำ ลง ล่าง คือ ไม่ดี] (สรียา ทับทัน, 2549) [ความตายคือการลงสู่เบื้องล่าง] (ยมลภัทร ภัทรคุปต์, 2553)	ภาษาพูด บทสนทนา และภาษาเขียน หนังสือธรรมะ 21 เล่ม (2530-2551)

มโนทัศน์ปลายทาง		มโนอุปลักษณ์	แหล่งข้อมูลภาษาที่ใช้ศึกษา
ไม่มีคู่ตรงข้าม	เวลา	[เวลาเป็นพื้นที่] (ชัชวดี ศรลัมพ์, 2561) [เวลาเป็นการเคลื่อนที่ลง] (ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ, 2563)	คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ วรรณกรรมคำว ถิ่นเหนือ
	ใจ	[ใจเป็นพื้นที่] (เหยา ชือฉี, 2563)	คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ

* หนังสือพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ บทความทั่วไป นวนิยาย บทสนทนา เพลง พจนานุกรม

4.1 มโนทัศน์ปลายทางที่มีคู่ตรงข้าม

มีการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ของมโนทัศน์นามธรรมปลายทางที่มีคู่ตรงข้ามที่พบ ได้แก่ ความสุข ซึ่งตรงข้ามกับ ความเศร้า และ ชีวิต ที่ตรงข้ามกับ ความตาย ไว้ในลักษณะดังต่อไปนี้

4.1.1 ความสุขและความเศร้า

จากการสำรวจพบงานวิจัยที่รายงานมโนอุปลักษณ์ความสุขและความเศร้าเชิงทิศทางของพื้นที่ไว้รวม 6 มโนอุปลักษณ์ด้วยกัน ดังแสดงในตารางที่ 1 โดยปาไลตา ผลประดับเพ็ชร (2560, น. 71, 73) ศึกษาอุปลักษณ์แสดงอารมณ์ในภาษาไทยและรายงานมโนอุปลักษณ์ [ความสุขคือทิศทางขึ้น; ความเศร้าคือทิศทางลง] โดยใช้คำว่า ความสุข-เศร้า แทนคำว่า อารมณ์สุข-เศร้า ในขณะที่นันท์นภัส อยู่ประยงค์ (2553, น. ii) ศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของความสุขและความเศร้าในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และพบมโนอุปลักษณ์ [ความสุขคือการเคลื่อนที่ขึ้น; ความเศร้าคือการเคลื่อนที่ลง] ในภาษาไทย มโนอุปลักษณ์เหล่านี้สะท้อนจากอุปลักษณ์บอกทิศทางขึ้น ลง (1-2) และคำกริยา จมดิ่ง (1) ที่ให้ภาพของการเคลื่อนที่ไปในทิศทางขึ้นและลงในพื้นที่ที่ไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าเป็นที่ใด นอกจากนี้ยังมีการรายงานมโนอุปลักษณ์ [ความสุขคือการขึ้นสวรรค์] (ปาไลตา ผลประดับเพ็ชร, 2560, น. 72) ที่สะท้อนจากอุปลักษณ์คำว่า ขึ้นสวรรค์ในประโยค ถึงเป็นแค่ผู้หญิงธรรมดา แต่น้องจะพา อ้ายไปขึ้นสวรรค์ และ HAPPINESS IS BEING OFF THE GROUND (นันท์นภัส อยู่ประยงค์, 2553, น. 23) ที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ ลอย ในประโยค เขารู้สึกตัวลอยด้วยความสุข ซึ่งเป็นคำที่ให้ภาพของการเคลื่อนที่ขึ้นจากพื้นราบ

- (1) มีสุขก็มีทุกข์ มีขึ้นก็มีลง/ ดิฉันกำลังจมดิ่งอยู่กับความเศร้าโศก (ปาไลตา ผลประดับเพ็ชร, 2560)
- (2) เขาสบายใจขึ้นมาก/ สภาพจิตใจของเขาแย่งลงอย่างมาก (นันท์นภัส อยู่ประยงค์, 2553)

4.1.2 ชีวิตและความตาย

จากการสำรวจพบงานวิจัย 3 ชิ้นที่รายงานมโนอุปลักษณ์ชีวิตและความตายเชิงทิศทางของพื้นที่ไว้ (สรียา ทับทัน, 2549; สุระเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า, 2553; ยมลภัทร ภัทรคุปต์, 2553) ดังแสดงในตารางที่ 1 โดยในส่วนของมโนทัศน์ชีวิตนั้น สรียา ทับทัน (2549, น. 42) ศึกษามโนทัศน์ ชีวิตที่ดี และ ชีวิตที่ไม่ดี และรายงานมโนอุปลักษณ์ [สูง ขึ้น บน คือ ดี; ต่ำ ลง ล่าง คือ ไม่ดี] แทนการระบุว่าเป็น [ชีวิตที่ดี คือ สูง ขึ้น บน; ชีวิตที่ไม่ดี คือ ต่ำ ลง ล่าง] ซึ่งเป็นการเขียนสลับที่ระหว่างมโนทัศน์ต้นทางกับปลายทาง มโนอุปลักษณ์เหล่านี้สะท้อนจากอุปลักษณ์บอกทิศทางตำแหน่ง และการเคลื่อนที่ในแนวตั้ง เช่น ขึ้น ลง สูงสุด ต่ำสุด ดิ่งลง ล่าง (3-4) ในส่วนของมโนทัศน์ความตาย

ยมลัทธ ภัทรคุปต์ (2553, น. 85-88) รายงานมโนอุปลักษณะ [ความตายคือการลงสู่เบื้องล่าง] ซึ่งสะท้อนจากอุปลักษณะบอกทิศทาง ตำแหน่งและการเคลื่อนที่ไปสู่พื้นที่ต่ำ เช่น ลง ตก หล่น ล้ม เป็นต้น ในประโยค เช่น เมื่อตายลงไปด้วยความประมาท และ อายุสั้นนี้คือเป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง

- (3) ชีวิตมีขึ้นมีลง/ ชีวิตกำลังดีขึ้น/ จุดสูงสุดของชีวิต (สรียา ทับทัน, 2549)
(4) ชีวิตตกต่ำถึงขีดสุด/ ชีวิตดิ่งลงเหวลึก/ ชีวิตที่ไม่ยอมเป็นเบี้ยล่าง (สรียา ทับทัน, 2549)

4.2 มโนทัศน์ปลายทางที่ไม่มีคู่ตรงข้าม

มโนทัศน์นามธรรมที่ไม่มีคู่ตรงข้าม แต่มีผู้รายงานมโนอุปลักษณะเชิงทิศทางของพื้นที่ไว้ ได้แก่ มโนทัศน์ใจ และ เวลา ดังแสดงในตารางที่ 1 และรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1 มโนทัศน์ใจ

เหยา ซือฉี (2563, น. 222, 225, 228) ศึกษาอุปลักษณะของมโนทัศน์ ใจ โดยใช้แหล่งข้อมูลเป็นคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และพบมโนอุปลักษณะเชิงทิศทางของพื้นที่ [ใจเป็นพื้นที่] หรือ THE HEART IS SPACE ซึ่งเหยา ซือฉี อธิบายว่าสะท้อนจากอุปลักษณะที่เป็นคำบอกทิศทางและตำแหน่งในแนวตั้ง เช่น ขึ้น ลง สูง ต่ำ อย่างเช่น ท้องจำกันได้ขึ้นใจ ลงแรงลงใจ และผู้มีใจสูง ในประโยค เช่น ศึกษาตลอดมาจนท้องจำกันได้ขึ้นใจ เมื่อลงแรงลงใจพร้อมเพรียง และ นี่แหละที่เรียกว่ามนุษย์ซึ่งแปลว่า ผู้มีใจสูง เป็นต้น

4.2.2 มโนทัศน์เวลา

ในส่วนของมโนทัศน์เวลา ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ (2563, น. 51-56) รายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ [เวลาเป็นการเคลื่อนที่ลง] ที่สะท้อนจากอุปลักษณะบอกทิศทาง ลง ในคำกล่าวถึง เวลาต่ำ ของชาวเหนือ เช่น กันคำลงแลง คำลงช้อยล้อย ตะวันลงแลง และ ตะวันหลวงลงแลง พร้อมอธิบายการเคลื่อนที่ลงของเวลาค่าที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์เอาไว้ว่ามีรูปแบบใดบ้าง เช่น เคลื่อนที่ลงจากด้านบนแบบตรงหรือเฉียง แบบช้าหรือเร็ว และแบบต่อเนื่อง เป็นต้น นอกจากนี้ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2561, น. 112) รายงานมโนอุปลักษณะ [เวลาเป็นพื้นที่] หรือ TIME IS SPACE ไว้ ซึ่งสะท้อนจากอุปลักษณะทิศทางและตำแหน่งของพื้นที่ในแนวนอน หน้า-หลัง ที่คนไทยใช้พูดถึงเวลาในอนาคตและอดีต ทั้งในกรณีที่มีเหตุการณ์เดียวและสองเหตุการณ์ ตัวอย่างอุปลักษณะเวลาในอนาคต เช่น เดือนหน้า วันหลัง ในประโยค เดือนหน้าเราจะไปเชียงใหม่ (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2561, น. 118) และพบกันใหม่วันหลัง (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2561, น. 119) หรือคำว่า เดือนหน้า กับ ห้าเดือนหลัง ในประโยค เดือนหน้าเขาจะอยู่ลาวอีกห้าเดือนหลังเขาจะอยู่ไทย (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2561, น. 120) และเวลาในอดีต เช่น แต่หนหลัง ในประโยค บ้าคิดถึงอดีตแต่หนหลัง (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2561, น. 118) และ ช่วงหลัง กับ ก่อนหน้านั้น ในประโยค ช่วงหลังเขาทำงานหนักมากแต่ก่อนหน้านั้นเขาไม่ทำอะไรเลย (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2561, น. 121) เป็นต้น

4.3 วิธีระบุมโนทัศน์ต้นทางในมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทย

ในมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยที่พบจำนวน 12 มโนอุปลักษณ์นั้น เมื่อพิจารณาวิธีระบุมโนทัศน์ต้นทาง (source domain) พบการใช้คำ 3 กลุ่มหลัก คือ คำบอกทิศทาง ตำแหน่ง และพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบการนำคำอื่นมาประกอบอีกด้วย ดังแสดงในตารางที่ 2 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2

วิธีระบุมโนทัศน์ต้นทางในมโนอุปลักษณ์เชิงทิศทาง ตำแหน่งและพื้นที่ในภาษาไทย

มโนทัศน์ต้นทาง	มโนอุปลักษณ์	
ทิศทาง	[ความสุขคือทิศทางขึ้น; ความเศร้าคือทิศทางลง] [ความสุขคือการเคลื่อนที่ขึ้น; ความเศร้าคือ การเคลื่อนที่ลง] [เวลาเป็นการเคลื่อนที่ลง] [สูง ขึ้น บน คือ ดี; ต่ำ ลง ล่าง คือ ไม่ดี] [ความสุขคือการขึ้นสวรรค์] [ความตายคือการลงสู่เบื้องล่าง]	(ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร, 2560) (นันท์นภัส อยู่ประยงค์, 2553) (ปิยนงค์ อ่ำปะละ, 2563) (สรียา ทับทัน, 2549) (ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร, 2560) (ยมลภัทร ภัทรคุปต์, 2553)
ตำแหน่ง	[สูง ขึ้น บน คือ ดี; ต่ำ ลง ล่าง คือ ไม่ดี] HAPPINESS IS BEING OFF THE GROUND	(สรียา ทับทัน, 2549) (นันท์นภัส อยู่ประยงค์, 2553)
พื้นที่	[ใจเป็นพื้นที่] [เวลาเป็นพื้นที่]	(เหยา ซือฉี, 2563) (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2561)

ในกรณีของคำบอกทิศทาง พบการใช้คำบอกทิศทางในแนวตั้ง (ขึ้น-ลง) เป็นหลัก เช่น การใช้คำว่า *ขึ้น* และ *ลง* ในมโนอุปลักษณ์ [สูง ขึ้น บน คือ ดี] และ [ต่ำ ลง ล่าง คือ ไม่ดี] (สรียา ทับทัน, 2549, น. 42) นอกจากนี้ยังพบการนำคำว่า *ทิศทาง* และ *การเคลื่อนที่* มาประกอบกับคำบอกทิศทางในแนวตั้งอีกด้วย ได้แก่ [ความสุขคือทิศทางขึ้น; ความเศร้าคือทิศทางลง] (ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร, 2560, น. 71, 73) [ความสุขคือการเคลื่อนที่ขึ้น; ความเศร้าคือการเคลื่อนที่ลง] (นันท์นภัส อยู่ประยงค์, 2553, น. ii) และ [เวลาเป็นการเคลื่อนที่ลง] (ปิยนงค์ อ่ำปะละ, 2562) นอกจากนี้ยังพบการใช้คำบอกทิศทางที่เป็นคำนาม *การขึ้น/ลง (สู่)* ที่บอกทิศทางของการเคลื่อนที่ ตามด้วยคำบอกเป้าหมายของการเคลื่อนที่ *สวรรค์* และ *เบื้องล่าง* ในมโนอุปลักษณ์ [ความสุขคือการขึ้นสวรรค์] (ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร, 2560) และ [ความตายคือการลงสู่เบื้องล่าง]

ส่วนกรณีของคำบอกตำแหน่ง พบการใช้คำบอกตำแหน่งในแนวตั้ง ได้แก่ *บน-ล่าง สูง-ต่ำ* ในมโนอุปลักษณ์ [สูง ขึ้น บน คือ ดี; ต่ำ ลง ล่าง คือ ไม่ดี] (สรียา ทับทัน, 2549, น. 42) ที่มีการใช้คำว่า *สูง* และ *บน* ที่บ่งบอกตำแหน่งในพื้นที่ที่อยู่ในระดับสูงหรือเหนือ และคำว่า *ต่ำ* และ *ล่าง* ที่บ่งบอกตำแหน่งในพื้นที่ที่อยู่ในระดับต่ำ และในมโนอุปลักษณ์ HAPPINESS IS BEING OFF THE GROUND (นันท์นภัส อยู่ประยงค์, 2553, น. 23) ที่คำว่า *being off (the ground)* หรือ *เหนือ (พื้นดิน)* ให้ภาพของการอยู่ในตำแหน่งเหนือพื้นราบในแนวตั้ง

ในส่วนของการบอกพื้นที่ พบการใช้คำว่า *พื้นที่* ในความหมายเดียวกับคำว่า *space* เพื่อระบุมโนทัศน์ต้นทาง ในการรายงานมโนอุปลักษณ์เวลาและใจ ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้าม ใน [เวลาเป็นพื้นที่] หรือ TIME IS SPACE (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2561, น. 112) และ [ใจเป็นพื้นที่] หรือ THE HEART IS SPACE (เหยา ซือฉี, 2563, น. 221)

4.4 ปัจจัยที่อาจเกี่ยวข้องกับการรายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทย ไว้ค่อนข้างน้อย

จากการสำรวจพบปัจจัย 3 ด้านที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการรายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยไว้ค่อนข้างน้อย คือ ปัจจัยด้านมโนทัศน์นามธรรมที่เลือกศึกษาว่าเป็นมโนทัศน์ที่มีหรือไม่มีคู่ตรงข้าม ด้านแหล่งข้อมูลภาษาที่ใช้ศึกษา และด้านวิธีการจัดกลุ่มอุปลักษณะและวิเคราะห์มโนอุปลักษณะ โดยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

ในด้านมโนทัศน์นามธรรมที่เลือกศึกษา พบว่าการศึกษามโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้ามมีโอกาสพบมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ได้มากกว่าการศึกษามโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้าม ซึ่งจากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าในจำนวนงานวิจัยที่ได้รับการสำรวจทั้งหมด 81 งานวิจัย งานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้ามซึ่งมีจำนวน 30 ชิ้น รายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ไว้มากที่สุดจำนวน 9 มโนอุปลักษณะ โดยพบในงานวิจัยจำนวน 4 ชิ้น ที่ศึกษา 4 มโนทัศน์ คือ ความสุข-เศร้า และ ชีวิต-ความตาย (ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์, 2560; นันทน์ภัส อยู่ประยงค์, 2553; สรียา ทับทัน, 2549; ยมลภัทร ภัทรคุปต์, 2553) คิดเป็นร้อยละ 4.94 ของงานวิจัยทั้งหมด รองลงมาเป็นงานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้ามซึ่งมีจำนวน 38 ชิ้น โดยพบการรายงาน 3 มโนอุปลักษณะ ในงานวิจัยจำนวน 3 ชิ้น (ปิ่นอนงค์ อ่ำपालะ, 2563; ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2561; เหยา ซือฉี, 2563;) คิดเป็นร้อยละ 3.70 โดยเป็นงานวิจัยที่ศึกษา 2 มโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้ามคือ ใจ และ เวลา ส่วนงานวิจัยกลุ่มที่ไม่ระบุมโนทัศน์ที่ศึกษาซึ่งมีจำนวน 13 ชิ้น ไม่พบการรายงานมโนอุปลักษณะกลุ่มนี้เลย มโนทัศน์ที่เลือกศึกษาจึงอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการพบมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ แต่อย่างไรก็ดีอาจมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องได้ เพราะงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้ามที่เหลืออีกจำนวน 26 ชิ้นจาก 30 ชิ้น ไม่ได้รายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่เอาไว้ โดยเป็นงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ บุญและกรรม (อำนาจ ปักษาสุข, 2559; เอกพล ดวงศรี, 2561) ผู้หญิงและผู้ชาย (นิภาดา โพธิ์เรือง 2559; น้ำเพชร จินเลิศ, 2551; มิรินดำ บุรุงโรจน์, 2548; Petchkij, 2008) รวมทั้งมโนทัศน์ อารมณ์โกรธ (ศุภชัย ตีระวิชัย, 2550) อารมณ์กลัว (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, อัญชลี วงศ์วัฒนา, และพัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์, 2560) ความกลัว (สิริศิระ โชคทวีกิจ, 2564) ความรัก (นพวรรณ เมืองแก้ว และอธิปัตย์ นิตยัณรา, 2564; กรกต กลิ่นเดช และณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2562; กรกนก รัมมะอรรถ, 2556) อารมณ์รัก (สินีนาง วัฒนสุข, 2549) และความขัดแย้ง (กมลทิพย์ สมบูรณ์พงษ์ และเชิดชัย อุดมพันธ์, 2563) ซึ่งตรงข้ามกับมโนทัศน์อารมณ์ดี ความกล้า ความเกลียด และสมานฉันท์หรือปรองดอง ตามลำดับ

ตารางที่ 3

จำนวนและกลุ่มงานวิจัยด้านมโนอุปลักษณะในภาษาไทยกับการรายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่

งานวิจัยมโนอุปลักษณะที่สำรวจ (81)	มโนอุปลักษณะ ทิศทางของพื้นที่ (12)	งานวิจัยที่รายงาน มโนอุปลักษณะทิศทาง ของพื้นที่ (12)	มโนทัศน์ที่พบ (6)
มโนทัศน์ที่มีคู่ความหมายตรงข้าม (30)	9	4 (4.94%)	4
มโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้าม (38)	3	3 (3.70%)	2
ไม่ระบุมโนทัศน์ที่ศึกษา (13)	0	0	0

ในส่วนของการวิจัยด้านการจัดกลุ่มอุปลักษณะและวิเคราะห์มโนอุปลักษณะ จากการสำรวจพบว่าม้งงานวิจัยที่พบอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในข้อมูลภาษาที่ใช้ศึกษาและแสดงตัวอย่างเอาไว้ แต่ในขั้นตอนการวิเคราะห์อุปลักษณะเหล่านั้นถูกจัดรวมเข้ากลุ่มเดียวกันกับอุปลักษณะประเภทอื่น จากนั้นวิเคราะห์ว่า อุปลักษณะทั้งชุดสะท้อนมโนอุปลักษณะประเภทอื่นที่ไม่ใช่มโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์อุปลักษณะความจนในงานวิจัยของธนพล เอกพจน์ (2561) ที่ได้กล่าวถึงไว้ในบทนำ และในการศึกษามโนทัศน์ใจของสุกัญญา รุ่งแจ้ง (2548) ที่พบอุปลักษณะบอกตำแหน่ง สูง-ต่ำ ใน ใจสูง ใจต่ำ (น. 67) และอุปลักษณะเชิงพื้นที่ แคบ-กว้าง เช่น ใจแคบ ใจกว้าง ที่อาจจะสะท้อนมุมมองที่ว่า [จิตใจที่ใฝ่ในทางดีคือสูง; จิตใจที่ใฝ่ในทางเสียคือต่ำ] และ [ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่คือกว้าง; ความไม่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่คือแคบ] ตามลำดับ แต่งานวิจัยนี้หาอุปลักษณะเหล่านี้ไปจัดเข้าชุดเดียวกันกับอุปลักษณะวัตถุ เช่น ใจคด หลายใจ ใจโต ใจเบา รวมทั้งอุปลักษณะสิ่งมีชีวิต เช่น ใจพระ ใจสัตว์ ใจยักษ์ ใจมาร และอื่นๆ (สุกัญญา รุ่งแจ้ง, 2548, น. 67-69) แล้ววิเคราะห์ว่าอุปลักษณะทั้งหมดรวมกันสะท้อนมโนอุปลักษณะเดียวคือ [ใจเป็นลักษณะนิสัยของมนุษย์] วิธีการจัดกลุ่มอุปลักษณะจึงอาจส่งผลต่อการพบหรือไม่พบมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในงานวิจัยต่างๆ ได้

นอกจากนี้บริบทที่อุปลักษณะปรากฏอาจทำให้การวิเคราะห์อุปลักษณะทำได้ยากขึ้นและส่งผลต่อการจัดกลุ่มอุปลักษณะและการวิเคราะห์มโนอุปลักษณะ ตัวอย่างเช่น ในงานของชูจิน หง (2553, น. 71) ที่พบอุปลักษณะทิศทาง ขึ้น และ ลง (17) ในบริบทของการพูดถึงเศรษฐกิจ โดยอุปลักษณะนี้ปรากฏร่วมกับคำแสดงการเคลื่อนที่ ขา ใน ขาขึ้น/ลง งานวิจัยนี้จึงจัดให้เป็นอุปลักษณะการเดินทางและจัดเข้ากลุ่มเดียวกันกับอุปลักษณะยานพาหนะ เช่น ขับเคลื่อน ชะลอ เบรก แชน เดินหน้า สวน และอุปลักษณะเส้นทาง เช่น โค้งสุดท้าย ทางตัน ผัง แล้วสรุปว่าทั้งหมดรวมกันสะท้อนมโนอุปลักษณะโครงสร้าง [เศรษฐกิจเป็นการเดินทาง] เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาการปรากฏของคำว่า ขาขึ้น/ลง ในตัวอย่างประโยค (5) ที่ผู้วิจัยนำมาแสดงแล้วดูเหมือนอุปลักษณะนี้จะสะท้อนภาพการเคลื่อนที่ในทิศทางขึ้น-ลง เท่านั้นและอาจสะท้อนมุมมองที่ว่า [เศรษฐกิจดีคือขึ้น; เศรษฐกิจไม่ดีคือลง] นอกจากนี้ยังพบการปรากฏของอุปลักษณะทิศทาง ขึ้น-ลง ในคำว่า ราคาสูง และ ไม่กล้าขึ้น (ราคา) ในตัวอย่างนี้อีกด้วยที่อาจสะท้อนมุมมอง [มากคือขึ้น; น้อยคือลง] หรือ MORE IS UP; LESS IS DOWN ได้ แต่งานวิจัยนี้ไม่ได้หาอุปลักษณะนี้มารวมวิเคราะห์

- (5) ส่วนการปรับราคาขายปลีกน้ำมันในประเทศนั้นไม่ต้องห่วง เพราะในช่วงขาสูงได้มีการปรับราคาลงอย่างรวดเร็วเพราะมีกระทรวงพลังงานและประชาชนคอยติดตามดูแลอยู่ แต่ในช่วงขาขึ้น บางครั้งบริษัทน้ำมันไม่กล้าขึ้นเร็วเกรงว่าจะกระทบต่อประชาชน (ชูจิน หง, 2553)

นอกจากนี้ยังพบการวิเคราะห์ที่แสดงถึงความสับสนหรือปะปนกันระหว่างมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่กับรูปธรรม เช่น ในงานวิจัยของวิลาวัณย์ วิษณุเวทิน (2550, น. 74) ที่พบอุปลักษณะ ผลัก-ดูด และ ขึ้น-ลง โดยพบในประโยค ประจุไฟฟ้าผลัก-ดูด และ หม้อแปลงขึ้น-ลง และวิลาวัณย์ วิษณุเวทิน ได้เรียกอุปลักษณะเหล่านี้ว่า “อุปลักษณะทิศทางของการเคลื่อนที่” แต่กลับอธิบายอุปลักษณะ หม้อแปลงขึ้น-ลง ในแบบอุปลักษณะรูปธรรม โดยอธิบายว่าเป็นอุปลักษณะที่แสดงการเปรียบเทียบหม้อแปลงไฟฟ้าเป็นภาชนะ และสรุปว่าอุปลักษณะทั้งหมดนี้สะท้อนมโนอุปลักษณะรูปธรรม [อุปกรณ์แปลงค่าความต่างศักย์ไฟฟ้าเป็นภาชนะ] (วิลาวัณย์ วิษณุเวทิน, 2550, น. 75) ทั้งที่ความจริงแล้วอุปลักษณะ ขึ้น-ลง นั้นถูกเปรียบกับแรงดันไฟฟ้าที่มาก และ น้อย ตามลำดับ กล่าวคือ กระแสไฟฟ้าที่ผ่านหม้อแปลงขึ้นจะมีแรงดันไฟฟ้ามากขึ้น และกระแสไฟฟ้าที่ผ่านหม้อแปลงลงจะมีแรงดันน้อยลง อุปลักษณะขึ้น-ลง นี้จึงดูเหมือนว่าจะไม่ได้เป็นอุปลักษณะภาชนะและอาจ

สะท้อนมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ [มากคือขึ้น; น้อยคือลง] ได้ การจัดกลุ่มอุปลักษณ์และวิเคราะห์มโนอุปลักษณ์ในลักษณะเหล่านี้จึงอาจมีส่วนทำให้การรายงานมโนอุปลักษณ์ในภาษาไทยมีจำนวนค่อนข้างน้อยได้

ส่วนปัจจัยด้านแหล่งข้อมูลภาษาที่ใช้ในการศึกษานั้น ตารางที่ 1 ข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยพบได้ทั้งในแหล่งข้อมูลภาษาเขียนที่อาจมีระดับภาษาแตกต่างกันไป (เหยา ซือจี, 2563; ชัซวดี ศรลัมพ์, 2561; ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ, 2563; นันทน์ภัส อยู่ประยงค์, 2553; ยมลภัทร ภัทรคุปต์, 2553) และแหล่งข้อมูลที่รวมทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนในชีวิตประจำวันไว้ด้วยกัน (ปาลิดา ผลประดับเพ็ชร์, 2560; สรียา ทับทัน, 2549) นอกจากนี้ จากการสำรวจยังพบว่า การใช้แหล่งข้อมูลภาษาที่แตกต่างกันหลายแหล่งมีส่วนช่วยเพิ่มโอกาสในการพบมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ได้ในกลุ่มงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้ามตัวอย่างเช่น ในงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ชีวิตจำนวน 5 งานวิจัยที่ใช้แหล่งข้อมูลภาษาที่แตกต่างกัน ได้แก่ บทบันทึกชีวิต (ภัทรภรณ์ ละมุล, 2560) เว็บบล็อก (รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม และมนตรี เจริญรุ่งรงค์, 2556) หนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต (สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า, 2553) หนังสือธรรมะ (ปิยภรณ์ อบแพทย, 2552) และภาษาพูด บทสนทนาและภาษาเขียน (สรียา ทับทัน, 2549) มีงานวิจัย 1 ชิ้นที่พบมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ (สรียา ทับทัน, 2549) ในขณะที่ในกลุ่มงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้ามช่วยแสดงให้เห็นว่าแหล่งข้อมูลภาษาที่แตกต่างกันอาจจะไม่ได้เป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยให้พบมโนอุปลักษณ์เชิงทิศทางของพื้นที่ได้มากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ ความรักและอารมณ์รัก จำนวน 4 ชิ้นที่ได้กล่าวถึงในบทนำ และงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์การเมือง จำนวน 4 ชิ้น (บุญยเสนา อธิวิเศษ, 2560; รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม, 2551; พงษ์ศักดิ์ รัตนวงศ์, 2549; อุษา พงษ์ชัยวิบูลย์, 2544) และมโนทัศน์ ผู้หญิง จำนวน 4 ชิ้น (นิภาดา โพธิ์เรือง, 2559; น้ำเพชร จินเล็ด, 2551; มรินดา บุรรุ่งโรจน์, 2548) เป็นต้น งานวิจัยเหล่านี้ไม่มีงานวิจัยใดที่รายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่

นอกจากนี้จากการสำรวจไม่พบการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในงานวิจัยที่ใช้แหล่งข้อมูลภาษาประเภทบทเพลง ขำ และนวนิยายหรือเรื่องสั้น ทั้งในงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่มีและไม่มีคู่ตรงข้ามตัวอย่างการศึกษาในบทเพลง เช่น มโนทัศน์ความรัก (นพวรรณ เมืองแก้ว และอธิปัตย์ นิตยัณรา, 2564; กรกต กลิ่นเดช และณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2562; กรกน รัมมะอัคร, 2556; สีนินาฏ วัฒนสุข, 2549) มโนทัศน์ครู (นพรัตน์ น้อยเจริญ, 2558) และบุคคลที่สามในความรัก (สรณชนก ศรีแก้ว, 2560) ตัวอย่างการศึกษาในข่าว เช่น มโนทัศน์ความขัดแย้ง (กมลทิพย์ สมบูรณ์พงษ์ และเชิดชัย อุดมพันธ์, 2563) น้ำท่วม (อาทิตมา วรินทร์อุดมสุข และชัซวดี ศรลัมพ์, 2562) กีฬาฟุตบอล (นรินทร์ บัวนาถ, 2559) การศึกษาในเรื่องสั้น เช่น ความกลัว (สิริศิริโชคทวีกิจ, 2564; ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ และคณะ, 2560) การศึกษาในนวนิยาย เช่น ความโศกเศร้า (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2561) นางร้าย (นิภาดา โพธิ์เรือง, 2559) การศึกษาในนวนิยาย เรื่องสั้นและข่าว เช่น มโนทัศน์ญาติและปีศาจ (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2562) ทั้งนี้จะได้อภิปรายผลการสำรวจในส่วนถัดไป

5. สรุปและอภิปรายผล

จากการสำรวจการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทย พบการรายงานมโนอุปลักษณ์ประเภทนี้ไว้เพียง 12 มโนอุปลักษณ์ ในงานวิจัย 7 ชิ้น จากงานวิจัยทั้งหมด 81 ชิ้นที่ได้รับการสำรวจ โดยที่ 9 มโนอุปลักษณ์เป็นมโนอุปลักษณ์ของมโนทัศน์ปลายทางที่มีคู่ตรงข้าม 4 มโนทัศน์ ได้แก่ ความสุข-ความเศร้า และชีวิต-ความตาย และ 3 มโนอุปลักษณ์ที่เหลือเป็นของมโนทัศน์ปลายทางที่ไม่มีคู่ตรงข้าม 2 มโนทัศน์ ได้แก่ ใจ และ

เวลา ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ทฤษฎีโมโนอุปลักษณ์กล่าวไว้ว่าโมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่นั้นมักพบในโมโนทัศน์นามธรรมที่มีคู่ตรงข้าม (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 14-17)

ในด้านการใช้คำระบุโมโนทัศน์ต้นทางพบการใช้คำบอกทิศทางและตำแหน่งในแนวตั้งเป็นหลัก ได้แก่ ขึ้น-ลง บน-ล่าง และสูง-ต่ำ โดยใช้ประกอบกับคำอื่นๆ ได้แก่ ทิศทาง การเคลื่อนที่ การ (ขึ้น-ลง) และคำบอกเป้าหมายของการเคลื่อนที่ ได้แก่ สวรรค์ และ เบื้องล่าง และพบการใช้คำว่า ขึ้น บน และสูง ในการรายงานโมโนทัศน์ด้านบวก (ความสุข และ ชีวิต (ที่ดี)) ส่วนคำว่า ลง ล่าง และต่ำ พบในการรายงานโมโนทัศน์ด้านลบ (ความเศร้า ชีวิต (ที่ไม่ดี) และ ความตาย) ซึ่งสอดคล้องกับการใช้อุปลักษณ์ *up* และ *high* กับโมโนทัศน์ด้านบวก และอุปลักษณ์ *down* และ *low* กับโมโนทัศน์ด้านลบในภาษาอังกฤษ (Bultinck, 1998, p. 24; Hamdi, 2015, p. 137; Kövecses, 2002, pp. 35-36; Lakoff & Johnson, 1980, pp. 14-19; Stefanowitsch, 2006, p. 83, 86) ภาษาเวียดนาม (Trào, 2014, p. 35, 86) ภาษาอารบิกตูนิเซียและสเปน (Hamdi, 2015, น. 138) และภาษาจีน (Liu & Zhao, 2013, p. 158; Tian, 2014, p. 140) อย่างไรก็ตามไม่พบการระบุโมโนทัศน์ต้นทางด้วยคำบอกทิศทางและตำแหน่งอื่นๆ ในภาษาไทย เช่น ตรงกลาง-ชายขอบ หน้า-หลัง และลึก-ตื้น (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 14-19; Kövecses, 2002, pp. 35-36) ในขณะที่ในภาษาอังกฤษพบการรายงานโมโนอุปลักษณ์ เช่น SIN IS CENTER-PERIPHERAL และ SIN IS FRONT-BACK (Kuczok, 2018, p. 177) และ THE FUTURE IS IN FRONT; THE PAST IS BEHIND (Radden, 2011, p. 15) เป็นต้น งานวิจัยในอนาคตจึงอาจศึกษาเพิ่มเติมเพราะในภาษาไทยพบว่ามีผู้รายงานอุปลักษณ์เชิงทิศทางของพื้นที่อื่นๆ ไว้อีกด้วย เช่น อุปลักษณ์อารมณ์กลัว ลึก ในประโยค ปรางทองเย็นวาบในส่วนลึก ในงานของณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ (2558, น. 68) ซึ่งดูจะสอดคล้องกับอุปลักษณ์ *deep* ในภาษาอังกฤษที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ SADNESS IS DEPTH ในงานของสเตฟาโนวิตซ์ (Stefanowitsch, 2006, p. 88) เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบการใช้คำว่า พื้นที่/SPACE ในการระบุโมโนทัศน์ต้นทางของมโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้าม ใจ และ เวลา ในภาษาไทย ซึ่งสอดคล้องกับการใช้คำว่า SPACE ในการรายงานมโนอุปลักษณ์เวลาในภาษาอังกฤษ TIME IS SPACE (Chen, 2014, p. 132; Radden, 2011, p. 3) ผลการวิจัยเหล่านี้อาจเป็นแนวทางในการระบุโมโนทัศน์ต้นทางให้กับมโนอุปลักษณ์ทั้งสามประเภทได้ โดยงานวิจัยในอนาคตที่ต้องการรายงานมโนอุปลักษณ์รูปธรรมที่มีมโนทัศน์ต้นทางเป็นภาษาจะอาจพิจารณาใช้คำว่า ภาษา/CONTAINER แทนคำว่า พื้นที่/AREA (ธนพล เอกพจน์, 2561, น. 378, 387-389) พื้นที่ปิดล้อม (ศิริวัธน์ กาวิละนันท์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, 2562) พื้นที่/ห้อง (คยอง อิน ปาร์ค, 2558, น. 204) และสถานที่ปิดล้อม/A CLOSED OFF AREA และหากต้องการรายงานมโนอุปลักษณ์โครงสร้างที่มีมโนทัศน์ต้นทางเป็นสถานที่อาจพิจารณาใช้คำว่า สถานที่/PLACE แทนคำว่า ตำแหน่ง/ LOCATION (ภาณุพงษ์ อินตะวงศ์ และอนุสรณ์ ศิริมงคล, 2562, น. 38) หรืออาจพิจารณาใช้คำบอกชื่อสถานที่โดยตรง เช่น [ดีเอ็นเอเป็นห้องสมุด] (วิลาวัณย์ วิษณุเวคิน, 2550, น. 65) หรือ [ธุรกิจบันเทิงเป็นจักรวาล] (ธนภัทรพรศักดิ์ แก้วประดิษฐ์พร, 2563, น. 153-155) ตามความเหมาะสมกับหลักฐานทางภาษาที่พบ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้คำระบุมโนทัศน์ต้นทางช่วยบ่งบอกหรือแยกประเภทของมโนอุปลักษณ์ทั้งสามประเภทได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในด้านปัจจัยที่อาจเกี่ยวข้องกับการรายงานมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยไว้ค่อนข้างน้อยนั้นพบ 3 ปัจจัยหลักคือ 1) การที่มีจำนวนงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้ามและศึกษาแบบไม่ระบุมโนทัศน์มากกว่าจำนวนงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์นามธรรมที่มีคู่ตรงข้าม งานวิจัยในอนาคตที่สนใจศึกษามโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่จึงอาจพิจารณาศึกษามโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้ามในภาษาไทยที่ยังไม่มีผู้ศึกษา เช่น บาบ กล้าหาญ เกลียต สมานฉันท รวย อารมณ์ดี เป็นต้น หรือที่มีผู้ศึกษาแล้วแต่ยังไม่พบมโนอุปลักษณ์เชิงทิศทางของพื้นที่ (ดังแสดงไว้ในข้อ 4.4) ปัจจัยที่ 2) วิธีการวิเคราะห์อุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ทิศทางของพื้นที่ โดยเฉพาะการจัด

อุปลักษณะประเภทนี้เข้าชุดเดียวกันกับอุปลักษณะประเภทอื่นแล้ววิเคราะห์ให้เป็นมโนอุปลักษณะโครงสร้างหรือรูปแบบ การไม่นำอุปลักษณะเชิงทิศทางของพื้นที่ที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลมาร่วมวิเคราะห์ รวมทั้งความสับสนระหว่างมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่กับรูปธรรมของนักวิจัย ซึ่งผลการสำรวจในบทความนี้อาจช่วยให้แนวทางและตัวอย่างของการวิเคราะห์อุปลักษณะและระบุมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยด้านมโนอุปลักษณะในอนาคตได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้งานวิจัยในอนาคตอาจพิจารณาเลือกแหล่งข้อมูลภาษาที่หลากหลายและสามารถเป็นตัวแทนภาษาในชีวิตประจำวันของผู้ใช้ภาษาจำนวนมากได้ด้วย ทั้งนี้เพราะปัจจัยที่ 3) คือด้านแหล่งข้อมูลภาษาที่พบว่าความหลากหลายของแหล่งข้อมูลภาษาจะช่วยเพิ่มโอกาสในการพบมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่ได้มากขึ้นในกลุ่มงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่มีคู่ตรงข้าม แต่อาจไม่ได้เป็นตัวแปรสำคัญสำหรับกลุ่มงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์ที่ไม่มีคู่ตรงข้ามและที่ศึกษาแบบไม่ระบุมโนทัศน์ อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่ใช้แหล่งข้อมูลภาษาบางประเภท ได้แก่ เพลง ข่าว นวนิยาย และเรื่องสั้น มักไม่มีการรายงานมโนอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่เอาไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากแหล่งข้อมูลภาษาเหล่านี้เป็นภาษาเขียนที่ผลิตหรือสร้างสรรค์ขึ้นโดยผู้เขียนเพียงคนเดียวหรือจำนวนไม่กี่คน จึงอาจมีข้อจำกัดด้านการเป็นตัวแทนของภาษาและอุปลักษณะที่ผลิตและใช้โดยคนหมู่มากแบบไม่รู้ตัวว่ากำลังใช้อุปลักษณะอยู่

อย่างไรก็ดีการสำรวจครั้งนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ประการแรกคือเป็นการสำรวจเฉพาะในรายงานวิจัยที่มีลักษณะตามเกณฑ์ที่กำหนดและที่สามารถเข้าถึงได้ในช่วงของการประกาศห้ามและลดการเดินทางภายในจังหวัดและประเทศของ ศบค. อันเนื่องมาจากสถานการณ์โควิด-19 ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงอาจยังมีงานวิจัยภาษาไทยชิ้นอื่นๆ ที่ตกสำรวจและให้ข้อมูลที่แตกต่างไปจากการสรุปและอภิปรายในบทความนี้ งานวิจัยในอนาคตจึงอาจศึกษาต่อยอดเพิ่มเติม โดยการขยายฐานข้อมูลรายงานวิจัยและเพิ่มประเด็นปัญหาอื่นๆ ที่น่าสนใจเข้าไป ประการที่สองคือบทความนี้อาศัยข้อมูลผลการวิจัยและตัวอย่างอุปลักษณะทิศทางของพื้นที่เฉพาะที่ปรากฏอยู่ในรายงานวิจัยแต่ละชิ้นเท่านั้น การสรุปและอภิปรายผลจึงอาจไม่ครอบคลุมข้อมูลทั้งหมดที่งานวิจัยแต่ละชิ้นมี และประการสุดท้าย เนื่องจากบทความนี้เน้นสำรวจรายงานวิจัยในภาษาไทยจึงไม่ได้นำรายงานวิจัยในภาษาอื่น ๆ มารวมเปรียบเทียบในเชิงลึก งานวิจัยในอนาคตจึงอาจศึกษาเปรียบเทียบมโนอุปลักษณะเชิงทิศทางของพื้นที่ในภาษาไทยกับภาษาอื่นๆ เพิ่มเติม

รายการอ้างอิง

- กมลทิพย์ สมบูรณ์พงษ์, และเชิดชัย อุดมพันธ์. (2563). อุปลักษณะมโนทัศน์ความขัดแย้งทางการเมืองไทย: การศึกษาเชิงอรรถศาสตร์ปริชานในข่าวหนังสือพิมพ์. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย*, 10(4), 129-135.
- กรกต กลิ่นเดช, และณรงค์กรรณ รอดทรัพย์. (2562). อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักในบทเพลงที่ประพันธ์โดยแก้ว อัจฉริยะกุล. *วารสารมังกรรายสาร*, 7(2), 33-44.
- กรรณก รัมมะอัติ. (2556). *การเปรียบเทียบอุปลักษณะความรักในเพลงลูกทุ่งกับเพลงไทยสากล* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- คยอง อิน ปาร์ค. (2558). มโนทัศน์ของคำว่า ใจ ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาเกาหลี. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 15(2), 199-212.
- คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). สืบค้นจาก <http://www.arts.chula.ac.th/~ling/tnc3/>.

- ชัชวดี ศรีลัมพ์. (2561). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “เวลาเป็นพื้นที่”: การศึกษาตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริฐาน คำว่า “หน้า” และ “หลัง” ในภาษาไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต*, 13(2), 1-22.
- ชูจิน หง. (2553). *การเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในข่าวเศรษฐกิจภาษาไทยและภาษาจีน* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์. (2558). อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์กลัวในภาษาไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติวิชาการ*, 18(36), 65-80.
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์. (2561). มโนอุปลักษณ์แสดงอารมณ์โศกเศร้าในนวนิยายไทย. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 6(2), 55-76.
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์. (2562). มโนอุปลักษณ์แสดงภูติผีปีศาจหรือวิญญาณในภาษาไทย. *Veridian E-Journal, Silpakom University (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 12(6), 209-233
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์, อัญชลี วงศ์วัฒนา, และพัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์. (2560). อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์กลัว ในรวมเรื่องสั้นและรายการโทรทัศน์ภาษาไทย. *วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*, 8(2), 85-107.
- ธนพรศักดิ์ แก้วประดิษฐ์พร. (2563). *มโนอุปลักษณ์ในข่าวบันเทิงบนเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ออนไลน์* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ธนพล เอกพจน์. (2561). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ความจนในภาษาไทย: กรณีศึกษาการใช้ภาษาไทยบนเว็บไซต์ของพื้นที่ปอดทคอม. *รมยสาร*, 16(1), 377-400.
- เธียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2536). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ฉบับใหม่*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- นพรัตน์ น้อยเจริญ. (2558). ครุคือใคร: มโนอุปลักษณ์ครุในบทเพลงไทย. ใน *เอกสารการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 53 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* (น. 933-941). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นพวรรณ เมืองแก้ว, และอริย์ นิตยัณรา. (2564). อุปลักษณ์ความรักในบทเพลงของธงไชย แมคอินไตย์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 9(1), 108-124.
- นรินทร์ บัวนาถ. (2559). *มโนอุปลักษณ์กีฬาฟุตบอลในหนังสือพิมพ์ไทย* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- นันทน์ภัส อยู่ประยงค์. (2553). *การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของความสุข ความโกรธและความเศร้าในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.
- น้ำเพชร จินเลศ. (2551). *การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศ*. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 10(1), 157-190.
- นิภาดา โพธิ์เรือง. (2559). *การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์นางร้ายในนิยายพาฝัน* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- บุญยแสนอ ตริวิเศษ. (2560). มโนอุปลักษณ์การเมืองในบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า. *รมยสาร*, 15(1), 73-91.
- ปาลิตา ผลประดับเพชร. (2560). อุปลักษณ์แสดงอารมณ์ในภาษาไทย. *วิจิตรวรรณสาร*, 1(1), 63-86.
- ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ. (2559). *ระบบมโนทัศน์ “เวลา” ของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือ* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ. (2563). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เวลาเป็นการเคลื่อนที่ “ลง” ในภาษาไทยถิ่นเหนือ. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(1), 45-59.
- ปิยภรณ์ อบแพทย. (2552). *อุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พงษ์ศักดิ์ รัตนวงศ์. (2549). เมื่อการเมืองเป็นเรื่องหมัดมวย. *มนุษยศาสตร์สาร*, 7(2), 1-10.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>.

- ภัทราภรณ์ ละมุล. (2560). อุปลักษณ์ชีวิตในบทบันทึกชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล. *วิจิตรวรรณสาร*, 1(2), 37-60.
- ภาณุพงษ์ อินตะวงศ์, และอนุสรณ์ ศิริมงคล. (2562). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แห่งสงครามของการเลือกตั้ง 62 ในข่าวออนไลน์. *พจนานุกรมสาร*, 15(2), 33-44.
- มรินดา บุรุษโรจน์. (2548). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ยมลภัทร ภัทรคุปต์. (2553). อุปลักษณ์ความตายในหนังสือธรรมะ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม. (2551). อุปลักษณ์ที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนววรรณคดีปริทัศน์ และงานปฏิบัติศาสตร์ (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม, และมนตรี เจริญรุ่งเรือง. (2556). ชีวิตคืออะไร: มโนทัศน์ชีวิตในเว็บล็อกของไทยและจีน. *วารสารวชนะ*, 1(2), 43-60.
- ฤทัย พานิช. (2557). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับข่าวในสังคมไทย. *วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*, 5(2), 161-190.
- วิลาวณีย์ วิษณุเวทิน. (2550). อุปลักษณ์ในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ศรณชนก ศรีแก้ว. (2560). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับบุคคลที่สามของความรักในเพลงไทย (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ศิริวัชร กาวิละนันท์, และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2562). เวลาคือพื้นที่ที่ปิดล้อม: อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงเวลาตามปฏิทินในภาษาไทยถิ่นลำปาง. *วรรณวิทัศน์*, 19(1), 136-159.
- ศุภชัย ตีระวิชัย. (2550). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 29(ฉบับพิเศษ), 209-232.
- สรียา ทับทัน. (2549). อุปลักษณ์ชีวิต: ระบบมานทัศน์ของคนไทยเกี่ยวกับศีลธรรม. *วารสารกระแสนวัฒนธรรม*, 7(12), 40-44.
- สินีนาง วัฒนสุข. (2549). อุปลักษณ์แสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสำหรับวัยรุ่นไทย (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สิริศิระ โชคทวีกิจ. (2564). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ความกลัวในวรรณกรรม: กรณีศึกษาเรื่องสั้น “สงบในดวงใจ”. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 28(1), 116-153.
- สุกัญญา รุ่งแจ้ง. (2548). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของการใช้คำว่า “ใจ” ในภาษาไทย (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า. (2553). อุปลักษณ์ชีวิตในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เหยา ซือฉี. (2563). อุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจเป็นพื้นที่” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีน. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 27(2), 215-239.
- อาทิตยา วรินทร์อุดมสุข, และชัชวดี ศรีลัมพ์. (2562). อุปลักษณ์ที่แสดงมโนทัศน์น้ำท่วมในข่าวภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 12(3), 872-897.
- อำนาจ ปักสาสุข. (2559). มโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญในภาษาไทย: กรณีศึกษากลุ่มสาระในเฟซบุ๊ก. ใน *ภาษาและวรรณกรรมเอกสารรวบรวมบทความการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 6 เรื่องอัตลักษณ์แห่งเอเชีย* (น. 47-57). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุษา พงษ์ชัยวิบูลย์. (2544). การศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนววรรณคดีปริทัศน์ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- เอกพล ดวงศรี. (2561). กรรม: อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนความเชื่อในสังคมไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 10(1), 86-102.
- Al-Saleh, T., Al-Shuaibi, J., Sharab M., & Almomani, R. (2020). A cognitive analysis of head and heart metaphors in English and Spanish. *International Journal of Arabic-English Studies (IJAES)*, 20(2), 115-132.
- Bultinck, B. (1998). *Metaphors we die by: Conceptualization of death in English and their implications for the theory of metaphor*. Antwerp: Antwerp papers in Linguistics 94.
- Chen, C. (2014). A contrastive study of time as space metaphor in English and Chinese. *Theory and Practice in Language Studies*, 4(1), 129-136.
- Hamdi, S. (2015). A cognitive study of happiness metaphors in English, Tunisian Arabic and Spanish, *Arab World English Journal*, 6(1), 132-143.
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Kuczok, M. (2018). The biblical metaphors of sin: A cognitive-semantic perspective on the English version of the Bible. *Linguistica Silesiana*, 39, 171-186.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago press.
- Liu, X., & Zhao, G. (2013). A comparative study of emotion metaphors between English and Chinese. *Theory and Practice in Language Studies*, 3(1), 155-162.
- Petchkij, W. (2008). *Conception of men with negative behaviors in Thai metaphors. Windows to reality: Investigating representations and meanings in discourses*. Malaysia: Pearson.
- Radden, G. (2011). Spatial time in the West and the East. In M. Brdar, M. Omazic, V. P. Takac, T. Gradecak-Erdeljic, & G. Buljan (Eds). *Space and time in language* (pp. 1-40). Frankfurt et al.: Peter Lang.
- Stefanowitsch, A. (2006). Words and their metaphors: A corpus-based approach. In S. T. Gries, & A. Stefanowitsch (Eds.), *Corpus-Based approaches to metaphor and metonymy (Trends in Linguistics 171)* (pp. 61-105). Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Tian, C. (2014). A contrastive study of death metaphors in English and Chinese. *International Journal of English Linguistics*, 4(6), 134-142.
- Trào, Ng. V. (2014). A cross-cultural analysis of the metaphorical conceptualization of sadness in modern English and Vietnamese. *VNU Journal of Science: Foreign Studies*, 30(2), 33-47.